

<i>Rodzaj dokumentu:</i>	Materiał dodatkowy
<i>Zagadnienie:</i>	Zadanie rozszerzonej odpowiedzi: wypowiedź argumentacyjna
<i>Egzamin:</i>	Egzamin maturalny
<i>Przedmiot:</i>	Wiedza o społeczeństwie
<i>Poziom egzaminu:</i>	Rozszerzony
<i>Adresaci dokumentu:</i>	Nauczyciele wiedzy o społeczeństwie Uczniowie szkół ponadpodstawowych
<i>Data publikacji dokumentu:</i>	17 marca 2023 r.

Zespół redakcyjny:

dr hab. Piotr Załęski, prof. UW
Oliwia Piskowska

Konsultacja:

Elwira Górczak-Ulman (OKE w Gdańsku)
Barbara Andrzejewska (OKE w Jaworznie)
Magdalena Kubala (OKE w Krakowie)
Stanisław Adam Doliwa (OKE w Łomży)
Maciej Młynarczyk (OKE w Poznaniu)
Krzysztof Niwiński (OKE w Warszawie)

Recenzenci:

dr hab. Łukasz Zamęcki (UW)
dr Tomasz Karpowicz (UW)
dr Marcin Smolik (CKE)
dr Wioletta Kozak (CKE)
Anna Rابيةga (OKE we Wrocławiu)

Okręgowa Komisja Egzaminacyjna
w Gdańsku
ul. Na Stoku 49, 80-874 Gdańsk
tel. 58 320 55 90
komisja@oke.gda.pl

Okręgowa Komisja Egzaminacyjna
w Jaworznie
ul. Adama Mickiewicza 4, 43-600 Jaworzno
tel. 32 616 33 99
oke@oke.jaworzno.pl

Okręgowa Komisja Egzaminacyjna
w Krakowie
os. Szkolne 37, 31-978 Kraków
tel. 12 683 21 99
oke@oke.krakow.pl

Okręgowa Komisja Egzaminacyjna
w Łomży
al. Legionów 9, 18-400 Łomża
tel. 86 473 71 20
sekretariat@oke.lomza.pl

Okręgowa Komisja Egzaminacyjna
w Łodzi
ul. Ksawerego Praussa 4, 94-203 Łódź
tel. 42 634 91 33
sekretariat@lodz.oke.gov.pl

Okręgowa Komisja Egzaminacyjna
w Poznaniu
ul. Gronowa 22, 61-655 Poznań
tel. 61 854 01 60
sekretariat@oke.poznan.pl

Okręgowa Komisja Egzaminacyjna
w Warszawie
pl. Europejski 3, 00-844 Warszawa
tel. 22 457 03 35
info@oke.waw.pl

Okręgowa Komisja Egzaminacyjna
we Wrocławiu
ul. Tadeusza Zielińskiego 57, 53-533 Wrocław
tel. 71 785 18 94
sekretariat@oke.wroc.pl

Centralna Komisja Egzaminacyjna
ul. Józefa Lewartowskiego 6, 00-190 Warszawa
tel. 22 536 65 00
sekretariat@cke.gov.pl

I. Zadanie rozszerzonej odpowiedzi: wypowiedź argumentacyjna a podstawa programowa

Zgodnie z *wprowadzeniem* do podstawy programowej kształcenia ogólnego dla III etapu edukacyjnego (4-letnie liceum ogólnokształcące oraz 5-letnie technikum) ta podstawa jest ukierunkowana na rozwój myślenia krytycznego, dzięki któremu uczniowie potrafią:

- analizować, tworzyć hipotezy, określać istotę problemów;
- oceniać, weryfikować i formułować argumenty;
- myśleć niezależnie;
- tworzyć logiczne powiązania;
- dostrzegać nieścisłości i błędy w rozumowaniu;
- sprawdzać fakty, rozumieć logiczne zależności między nimi;
- przetwarzać informacje;
- kwestionować oczywistości i założenia własne¹.

Tego typu umiejętności podczas egzaminu maturalnego z WoS-u są weryfikowane poprzez różne zadania, chociaż naczelnym miejscem wśród nich zajmuje zadanie rozszerzonej odpowiedzi: wypowiedź argumentacyjna. To zadanie należy określić jako powiązane z wieloma celami kształcenia ogólnego zapisanymi we wskazanej podstawie programowej, przy tym za najważniejsze z nich należy uznać:

- traktowanie uporządkowanej, systematycznej wiedzy jako podstawy kształtowania umiejętności;
- doskonalenie umiejętności myślowo-językowych, takich jak: czytanie ze zrozumieniem, pisanie twórcze, formułowanie pytań i problemów, posługiwanie się kryteriami, uzasadnianie, wyjaśnianie, klasyfikowanie, wnioskowanie, definiowanie, posługiwanie się przykładami itp.;
- zdobywanie umiejętności formułowania samodzielnych i przemyślanych sądów, uzasadniania własnych i cudzych sądów w procesie dialogu we wspólnocie dociekającej;
- łączenie zdolności krytycznego i logicznego myślenia z umiejętnościami wyobrażeniowo-twórczymi.

Obecność zadania rozszerzonej odpowiedzi: wypowiedź argumentacyjna w arkuszu maturalnym z WoS-u jest kompatybilna z tym, że jednym w ważniejszych zadań szkoły ponadpodstawowej *jest rozwijanie kompetencji językowej i kompetencji komunikacyjnej stanowiących kluczowe narzędzie poznawcze we wszystkich dyscyplinach wiedzy*².

W obu zakresach podstawy programowej wiedzy o społeczeństwie dla szkół ponadpodstawowych (podobnie jak i w podstawie dla szkoły podstawowej) sformułowano cele kształcenia (wymagania ogólne) dla czterech obszarów:

¹ Zob. W. Kozak, *Wprowadzenie*, [w:] *Vademecum Nauczyciela. Wdrażanie podstawy programowej w szkole ponadpodstawowej. Wiedza o społeczeństwie*, Warszawa 2019, s. 6.

² *Preambuła podstawy programowej kształcenia ogólnego, III etap edukacyjny: 4-letnie liceum ogólnokształcące oraz 5-letnie technikum*, [w:] *Podstawa programowa kształcenia ogólnego z komentarzem: Wiedza o społeczeństwie*, https://cke.gov.pl/images/Egzamin_Maturalny_OD_2023/podstawa_programowa/wiedza-o-spoleszenstwie.pdf, s. 7–8.

- I. Wiedza i rozumienie
- II. Wykorzystanie i tworzenie informacji
- III. Rozumienie siebie oraz rozpoznawanie i rozwiązywanie problemów
- IV. Komunikowanie i współdziałanie.

Zadanie rozszerzonej odpowiedzi typu wypowiedź argumentacyjna weryfikuje nierzadko (niektóre) wymagania ogólne dla wszystkich tych obszarów³, niemniej zawsze odnosi się bezpośrednio do ostatniego wymagania ogólnego w obszarze drugim: „wykorzystuje informacje do tworzenia własnej złożonej wypowiedzi oraz rozważania różnych rozwiązań w obszarze społeczno-politycznym” (II.4)⁴.

Zarówno w kontekście zadania rozszerzonej odpowiedzi: wypowiedź argumentacyjna w egzaminie maturalnym z WoS-u, jak i w odniesieniu do całości tego egzaminu ważne jest podkreślenie, że w podstawie programowej z przedmiotu całkiem dokładnie określono wymagania szczegółowe, będące nie tylko wymaganiami związanymi z procesem uczenia i nauczania w szkole, lecz także – generalnie – wymaganiami weryfikowanymi podczas egzaminu maturalnego⁵. Lektura zapisów poszczególnych wymagań wydaje się zatem zasadna i dla nauczycieli, i dla uczniów przygotowujących się do egzaminu maturalnego z przedmiotu⁶.

³ Co zobaczymy na konkretnych przykładach takich zadań zamieszczonych w niniejszym materiale.

⁴ W podstawie programowej z przedmiotu dla szkół ponadpodstawowych w zakresie podstawowym analogiczne wymaganie brzmi „wykorzystuje informacje do tworzenia własnej wypowiedzi na temat zjawisk życia społecznego, w tym politycznego oraz ich oceny” [II.3]), natomiast w przypadku szkoły podstawowej: „wykorzystuje informacje do tworzenia własnej wypowiedzi na temat wydarzeń z życia społecznego, w tym publicznego” [II.2)]. Umiejętność konstruowania własnej wypowiedzi z zakresu przedmiotu jest zatem istotna nie tylko w odniesieniu do kształcenia w zakresie rozszerzonym w szkole ponadpodstawowej. Widać także, że powinna być systematycznie rozwijana.

⁵ W 2023 i 2024 roku nie wszystkie wymagania szczegółowe z zakresu podstawy programowej będą weryfikowane na maturze. W tych latach egzamin z WoS-u będzie przeprowadzany na podstawie wymagań egzaminacyjnych określonych w załączniku do rozporządzenia Ministra Edukacji i Nauki z dnia 10 czerwca 2022 r. Wymagania egzaminacyjne z tego rozporządzenia są nieco okrojona wersją analogicznych wymagań z podstawy programowej WoS-u (usunięto 37 z nich, co stanowi ponad 12% wszystkich wymagań, które znajdują się w podstawie programowej). Zob. *Aneks do Informatora o egzaminie maturalnym z wiedzy o społeczeństwie w Formule 2023 obowiązujący w latach szkolnych 2022/2023 i 2023/2024*, https://cke.gov.pl/images/EGZAMIN_MATURALNY_OD_2023/Informatory/2023/Aneks_2023_2024_wos_EM_F23.pdf.

⁶ Zob. P. Załęski, *Komentarz do podstawy programowej przedmiotu wiedza o społeczeństwie: liceum i technikum*, [w:] *Podstawa programowa kształcenia ogólnego z komentarzem: Wiedza o społeczeństwie...*, s. 43.

II. Zadanie rozszerzonej odpowiedzi: wypowiedź argumentacyjna w informatorze maturalnym

W aktualnym informatorze maturalnym zapisano konieczność wystąpienia w każdym arkuszu egzaminacyjnym dwóch zadań rozszerzonej odpowiedzi⁷:

- 1) zadania wymagającego „napisania pisma procesowego lub urzędowego z wykorzystaniem własnej wiedzy przedmiotowej i załączonych przepisów prawnych”;
- 2) zadania wymagającego skonstruowania „dłuższej wypowiedzi argumentacyjnej z wykorzystaniem własnej wiedzy przedmiotowej i załączonych materiałów źródłowych”⁸.

Niniejszy materiał dotyczy zadań wskazanych w punkcie 2. Widzimy również, że takie zadanie powinno zostać obudowane materiałem źródłowym⁹.

Zadanie rozszerzonej odpowiedzi: wypowiedź argumentacyjna może polegać na:

- rozważeniu postawionej tezy (na podstawie materiału i wiedzy własnej);
- porównaniu problemu/kwestii (rozwiązanie przedstawione w materiale źródłowym z rozwiązaniem, na temat którego zdający powinien mieć wiedzę);
- napisaniu np. wystąpienia publicznego, krótkiego artykułu (niejako w odpowiedzi na informację z materiału źródłowego)¹⁰.

W informatorze zapisano, że zadanie rozszerzonej odpowiedzi: pismo formalne zawsze dotyczy problematyki bloku *Prawo i prawa człowieka*, w związku z czym drugie z zadań RO *weryfikuje w największym stopniu wiedzę i umiejętności zawarte w innym bloku lub innych blokach*. Zatem zadanie rozszerzonej odpowiedzi: wypowiedź argumentacyjna to zadanie, które może dotyczyć następujących obszarów tematycznych WoS-u (podano numery celów kształcenia podstawy programowej z odniesieniem do odpowiedniego zakresu kształcenia)¹¹:

- bloku *Człowiek i społeczeństwo*: dla zakresu podstawowego są to wszystkie wymagania działu I oraz część wymagań działu II [1)–3); 6)–9)] i VI [4)], natomiast dla zakresu rozszerzonego – wszystkie wymagania działów: I, II, III, IV, VI i XVI;
- bloku *Państwo i polityka*: dla zakresu podstawowego są to wszystkie wymagania działu III oraz część wymagań działu II [4)–5)] i VI [1)–3)], natomiast dla zakresu rozszerzonego – wszystkie wymagania działów: V, VII, VIII, IX i X;
- bloku *Zagadnienia międzynarodowe*: dla zakresu podstawowego są to wszystkie wymagania działu VII, natomiast dla zakresu rozszerzonego – wszystkie wymagania działów: XIII, XIV oraz XV.

⁷ Te dwa zadania zastąpiły dotychczasowe wypracowanie, przy czym za rozwiązanie ich obu można uzyskać łącznie tyle samo punktów, ile za realizację dawnego wypracowania (12 punktów, 20% punktów z arkusza). Zadania rozszerzonej odpowiedzi interesujące nas w niniejszym opracowaniu są z pewnością bliższe dawnemu wypracowaniu niż zadanie rozszerzonej odpowiedzi: pismo formalne (ale jedną z podstawowych różnic jest fakt, że jest to forma znacznie krótsza niż wypracowanie).

⁸ *Informator o egzaminie maturalnym z wiedzy o społeczeństwie od roku szkolnego 2022/2023*, red. P. Załęski i in., https://cke.gov.pl/images/EGZAMIN_MATURALNY_OD_2023/Informatory/Informator_EM2023_wos.pdf, s. 6.

⁹ Przy tym należy podkreślić, że często informacje zawarte w materiałach można wykorzystać bezpośrednio w swojej wypowiedzi – czasem na ich podstawie można wytworzyć dużą jej część.

¹⁰ *Informator...*, s. 7.

¹¹ Tamże, s. 6.

Zadanie rozszerzonej odpowiedzi: wypowiedź argumentacyjna jest oceniana według kryteriów, w których wyodrębniono aspekty tematu oraz właściwą formę, strukturę i logikę wywodu.

Zgodnie z informatorem zadania rozszerzonej odpowiedzi: wypowiedź argumentacyjna są oceniane w sposób następujący:

- w przypadku zadania, za którego rozwiązanie można otrzymać maksymalnie 5 punktów:
 - 5 pkt** – rozwiązanie ze zrealizowanymi w pełni dwoma aspektami tematu oraz o właściwej formie, strukturze i logice wywodu.
 - 4 pkt** – rozwiązanie ze zrealizowanym jednym aspektem tematu w pełni i jednym – częściowo oraz o właściwej formie, strukturze i logice wywodu ALBO rozwiązanie ze zrealizowanymi w pełni dwoma aspektami tematu.
 - 3 pkt** – rozwiązanie ze zrealizowanymi częściowo dwoma aspektami tematu oraz o właściwej formie, strukturze i logice wywodu ALBO rozwiązanie ze zrealizowanym jednym aspektem tematu w pełni i jednym – częściowo.
 - 2 pkt** – rozwiązanie ze zrealizowanymi częściowo dwoma aspektami tematu ALBO rozwiązanie ze zrealizowanym w pełni jednym aspektem tematu.
 - 1 pkt** – rozwiązanie ze zrealizowanym częściowo jednym aspektem tematu.
 - 0 pkt** – rozwiązanie bez zrealizowanego aspektu tematu albo brak rozwiązania.
- w przypadku zadania, za którego rozwiązanie można otrzymać maksymalnie 7 punktów:
 - 7 pkt** – rozwiązanie ze zrealizowanymi w pełni trzema aspektami tematu oraz o właściwej formie, strukturze i logice wywodu.
 - 6 pkt** – rozwiązanie ze zrealizowanymi dwoma aspektami tematu w pełni i jednym – częściowo oraz o właściwej formie, strukturze i logice wywodu ALBO rozwiązanie ze zrealizowanymi w pełni trzema aspektami tematu.
 - 5 pkt** – rozwiązanie ze zrealizowanymi dwoma aspektami tematu w pełni i jednym – częściowo ALBO rozwiązanie ze zrealizowanym jednym aspektem w pełni i dwoma – częściowo oraz o właściwej formie, strukturze i logice wywodu.
 - 4 pkt** – rozwiązanie ze zrealizowanymi w pełni dwoma aspektami tematu ALBO rozwiązanie ze zrealizowanymi częściowo trzema aspektami tematu oraz o właściwej strukturze i logice wywodu, ALBO rozwiązanie ze zrealizowanym jednym aspektem tematu w pełni i dwoma – częściowo.
 - 3 pkt** – rozwiązanie ze zrealizowanymi częściowo trzema aspektami tematu ALBO rozwiązanie ze zrealizowanym jednym aspektem tematu w pełni i jednym – częściowo.
 - 2 pkt** – rozwiązanie ze zrealizowanymi częściowo dwoma aspektami tematu ALBO rozwiązanie ze zrealizowanym w pełni jednym aspektem tematu.
 - 1 pkt** – rozwiązanie ze zrealizowanym częściowo jednym aspektem tematu.
 - 0 pkt** – rozwiązanie bez zrealizowanego aspektu tematu ALBO brak rozwiązania.

Z powyższego wynika, że w tego typu zadaniach wyodrębnia się **dwa** (w zadaniach za 5 punktów) lub **trzy** aspekty tematu (w zadaniach za 7 punktów). Niezależnie od tego, czy za dane zadanie można uzyskać maksymalnie 5 czy 7 punktów, zdający może otrzymać po maksymalnie 2 punkty za każdy aspekt tematu oraz 1 punkt za właściwą konstrukcję wypowiedzi (jej właściwą logikę, strukturę i formę). Jeżeli zdający zrealizował dany aspekt w sposób poprawny, ale niepełny, otrzyma za niego 1 punkt. Zwróćmy uwagę, że realizacja na poziomie częściowym każdego z aspektów jest warunkiem formalnym, aby można było

przyznać wskazany 1 punkt za konstrukcję wypowiedzi – przyjęto zatem, że brak realizacji któregoś z aspektów jest wystarczającą przesłanką uniemożliwiającą uznanie, że praca ma właściwą strukturę¹².

¹² Oczywiście, jest to warunek konieczny, ale nie – dostateczny, przyznania tego punktu.

III. Przykłady zadań rozszerzonej odpowiedzi: wypowiedź argumentacyjna

Prezentowana część zawiera przykłady zadań rozszerzonej odpowiedzi: wypowiedź argumentacyjna – przykłady obecne w *Informatorze o egzaminie maturalnym z wiedzy o społeczeństwie od roku szkolnego 2022/2023* oraz w arkuszach przygotowanych przez CKE i opublikowanych w 2022 roku: w tzw. arkuszu pokazowym oraz w materiale diagnostycznym, określanym nieformalnie jako arkusz próbny (zamieszczono wszystkie przykłady takich zadań z tych materiałów). Poza poleceniem, materiałami źródłowymi oraz informacją o sprawdzanych wymaganiach przedstawiono realizację każdego tematu (wykonanie poszczególnych jego aspektów zaznaczono kolorami) oraz komentarz odnoszący się do brzmienia tematu, do możliwego sposobu rozwiązania zadania, w tym – zwłaszcza do wykorzystania materiału źródłowego.

Zadanie 1. (0–7) [zad. 35. z informatora]

O sytuacji na rynku pracy w Polsce

Zmiany demograficzne oraz sytuacja na rynku pracy spowodują, że będzie potrzeba sprowadzania do Polski pracowników z zagranicy – podkreślali eksperci uczestniczący w konferencji „Pracownicy migracyjni na rynku pracy – ocena sytuacji z perspektywy wschodniej i zachodniej Europy”. Magdalena Sweklej z MRPiPS wskazała, że Polska przyjmuje coraz więcej imigrantów zarobkowych. „Prognozy demograficzne pokazują, że coraz większa liczba cudzoziemców będzie potrzebna na polskim rynku pracy” – powiedziała. Zwróciła uwagę, że migranci pozwalają zachować równowagę na rynku, „wypełniać lukę demograficzną i pozyskiwać kompetencje, o które ciężko na rodzimym rynku pracy”.

www.gazetaprawna.pl

Jaki model polityki zalecisz wobec imigrantów w Polsce? Napisz wystąpienie, w którym przedstawisz modele tej polityki i zachęć do zastosowania jednego z nich. Pamiętaj o przedstawieniu wad pozostałych modeli, także w odniesieniu do sytuacji w Polsce.

Wymagania ogólne

(ZR) I. Wiedza i rozumienie.

- 1) Zdający wyjaśnia prawidłowości życia społeczno-kulturowego oraz procesy społeczne, w tym etniczne, we współczesnym świecie.
- 8) Zdający wykorzystuje swą wiedzę do rozumienia zjawisk społeczno-politycznych, także w perspektywie globalnej i ze wskazaniem na globalne współzależności.

(ZR) II. Wykorzystanie i tworzenie informacji.

- 4) Zdający wykorzystuje informacje do tworzenia własnej złożonej wypowiedzi oraz rozważania różnych rozwiązań w obszarze społeczno-politycznym.

(ZR) III. Rozumienie siebie oraz rozpoznawanie i rozwiązywanie problemów.

- 3) Zdający analizuje i wyjaśnia złożone problemy społeczne, polityczne i wyzwania globalne oraz szuka ich rozwiązań i diagnozuje możliwość własnego wpływu na ich rozwiązanie.
- 7) Zdający formułuje hipotezy dotyczące ważnych problemów społecznych.

(ZR) IV. Komunikowanie i współdziałanie.

- 2) Zdający tworzy strategię argumentowania i przedstawia swoje stanowisko [...], szanując odmienne poglądy.

Wymagania szczegółowe

(ZR) III. Struktura społeczna i problemy społeczne.

- 7) Zdający charakteryzuje wybrany problem życia społecznego w Rzeczypospolitej Polskiej; rozważa różne możliwości jego rozwiązania.
- 9) Zdający charakteryzuje specyfikę procesów migracyjnych do Europy i wewnątrz Europy.

(ZR) IV. Aspekty etniczne życia społecznego.

- 2) Zdający przedstawia [...] postawy społeczeństwa polskiego [...] wobec innych narodów (także imigrantów); rozpoznaje przejawy ksenofobii i uzasadnia potrzebę przeciwstawiania się temu zjawisku.

- 8) Zdający przedstawia i porównuje różne modele polityki wobec imigrantów (unifikacja/ asymilacja, integracja, wielokulturowość) w państwach Europy.
- 10) Zdający wyjaśnia kwestię akulturacji i asymilacji grup mniejszościowych, w tym migranckich; wykazuje, że rodzaj stosowanej polityki państwa w różnym stopniu i kierunku wpływa na te zjawiska.

Aspekty tematu

- 1) Przedstawienie wybranego modelu polityki wobec migrantów z uwypukleniem jego zalet, także w odniesieniu do sytuacji w Polsce.
- 2) Przedstawienie jednego z pozostałych modeli polityki wobec migrantów ze wskazaniem na jego wady, także w odniesieniu do sytuacji w Polsce.
- 3) Przedstawienie drugiego z pozostałych modeli polityki wobec migrantów ze wskazaniem na jego wady, także w odniesieniu do sytuacji w Polsce.

Przykładowa realizacja

Współczesny świat stawia przed każdym państwem nowe wyzwania. Również i w Polsce pojawiają się migranci zarobkowi. Jak wiemy, są oni elementem niezbędnym do dalszego funkcjonowania i rozwoju polskiej gospodarki. Napływ dużej liczby pracowników (oraz ich rodzin) o niepolskiej kulturze powoduje, że nasze państwo już teraz musi wypracować swój model polityki wobec tych grup. Trzeba też pamiętać, że wśród migrantów zarobkowych w Polsce dominują Ukraińcy, ale mamy też niemało przedstawicieli kultur znacząco odmiennych od naszej. Stoimy zatem przed wyborem właściwej polityki wobec imigrantów. Wiadomo także, że musi ona nawiązywać do któregoś z trzech modeli: asymilacji, integracji i wielokulturowości.

Moim zdaniem najlepszym z modeli do zastosowania w naszym kraju jest integracja. Uznaje się w tym modelu – co oczywiste – istnienie niepolskich tożsamości etnicznych oraz ich prawo do pielęgnacji swojej kultury, języka, odmienności tak długo, jak dzieje się to w przestrzeni prywatnej. Model integracji kładzie nacisk w przestrzeni publicznej na zespolenie migrantów ze społeczeństwem. Wymaga wprowadzenia instytucjonalnych rozwiązań temu sprzyjających. To sprzyjanie akulturacji migranta nie oznacza polityki, w której ma się on w pełni zasymilować do polskiej kultury. Wydaje się, że z uwagi na fakt, że znaczna część migrantów zarobkowych w Polsce to Słowianie wschodni (głównie Ukraińcy), wydatki na tego typu rozwiązania instytucjonalne nie musiałyby być bardzo znaczące. Ci migranci mają – szczególnie po uzyskaniu polskiego obywatelstwa – możliwość uczestnictwa w życiu społeczno-kulturalnym swego narodu, mającego w Polsce status mniejszości narodowej.

Asymilacja imigrantów może wydawać się niektórym właściwa, gdyż oznaczać ma minimum zmian, jeśli chodzi o politykę instytucjonalną i funkcjonowanie większości kraju. Wiadomo, że asymilacja jako zjawisko kulturowe zachodzi. Jednak prowadzenie aktywnej polityki w tym kierunku mogłoby przynieść zjawiska negatywne, przy tym nawet dla ewentualnych zwolenników osiągnięcia celu deklarowanego przez ten model. Wykorzenianie administracyjne innych wartości kulturowych, przymusowa asymilacja oznacza najczęściej odwrotny skutek – migranci „okopują się” w gettach, zagrożony jest nawet proces ich akulturacji w kolejnych pokoleniach (jak we Francji).

Multikulturalizm działa jednocześnie na dwóch poziomach: z jednej strony tworzy nowe formy przynależności do kraju i obywatelskiej afiliacji, a z drugiej – pomaga w zachowaniu pochodzenia i podtrzymywaniu istnienia grup etnicznych. Multikulturalizm dąży do integracji

grup mniejszościowych w główny nurt społeczeństwa, jednak zakłada, iż różne grupy mogą dążyć do zespolenia się z różnymi aspektami lub częściami głównego nurtu społeczeństwa, czego wynikiem będą pluralne, częściowo nakładające się na siebie formy integracji. Model takiej polityki zastosowano na ogół tam, gdzie nie ma narodu tytularnego w sensie etnicznym, gdzie funkcjonują znaczące liczebnie grupy różniące się tradycjami, językiem (np. Wielka Brytania). W Polsce, która od kilkadziesiąt lat jest krajem monoetnicznym, ten model nie wydaje się zatem najwłaściwszy.

Po przeanalizowaniu trzech modeli polityki wobec migrantów w mojej ocenie najkorzystniejszy wydaje się model integracji.

Komentarz

W przykładowej realizacji zaznaczono odpowiednimi kolorami wykonanie trzech wskazanych wyżej aspektów tematu. Fragmenty zapisane kolorem czarnym to fragmenty, które bezpośrednio nie łączą się z realizacją żadnego z aspektów, ale są niezbędne ze względu na formę i strukturę pracy oraz na logikę wyводу.

Analiza brzmienia tematu (Jaki model polityki zalecisz wobec imigrantów w Polsce? Napisz wystąpienie, w którym przedstawisz modele tej polityki i zachęcisz do zastosowania jednego z nich. Pamiętaj o przedstawieniu wad pozostałych modeli, także w odniesieniu do sytuacji w Polsce) pozwala na stwierdzenie, że oczekuje się od zdającego określonej formy wypowiedzi (wystąpienie). Wyraźnie artykułuje się konieczność dokonania argumentacji – zdający zatem ma nie tylko przedstawić poszczególne modele polityki wobec migrantów, lecz także wskazać zalety i/lub wady każdego z nich, a jednocześnie pamiętać, żeby na bazie takiego przedstawienia móc polecić jeden z tych modeli do zastosowania w Polsce. Analiza brzmienia tematu wskazuje także, że poza modelem polecanym zdający powinien przedstawić (co najmniej dwa) modele, których zastosowania nie rekomenduje.

Zadowolająca realizacja omawianego zadania wymaga wiedzy wynikającej przede wszystkim z wymagań szczegółowych ZR.IV.8. (modele polityki wobec migrantów) oraz ZR.IV.10. (gdzie mamy m.in. konsekwencje zastosowania określonych modeli).

Zwróćmy uwagę, że materiał źródłowy jest wyłącznie swoistym zagajeniem tematu (przy tym uzyskujemy z niego informację, że imigranci zarobkowi są w Polsce potrzebni). Niniejszy przykład zadania rozszerzonej odpowiedzi pokazuje, że w materiale źródłowym nie zawsze znajdują się informacje bezpośrednio/wprost związane z realizacją któregoś z aspektów tematu. Warto jednak podkreślić, że realizacja zdroworoządkowa – nawet bez określania nazw modeli polityki wobec imigrantów – mogłaby zostać wyceniona na notę inną niż 0 punktów.

Wskazany temat może być także argumentem za zapoznaniem się z wymaganiami z podstawy programowej – przecież odczytanie wspomnianego wymagania ZR.IV.8. pozwala na identyfikację trzech modeli polityki wobec migrantów.

Zadanie 2. (0–7) [zad. 19 z arkusza diagnostycznego]

Tekst 1.

Co się tyczy inteligencji, to logika kierująca zachowaniami jednostek o wysokim statusie społecznym pozwala przypuszczać, że kategoria wyższych kierowników i specjalistów stała się jednym z głównych ośrodków dziedziczenia pozycji. Zapewne drugim ośrodkiem stała się, nieuchwytna w badaniach surveyowych, elita biznesu. W obu przypadkach wynikało to z potrzeby kumulowania bogactwa i wzrostu zamożności, które wyzwalały motywacje do traktowania sukcesów dzieci jako sprawdzianu własnych osiągnięć życiowych i skłonności do perspektywicznego myślenia. Oczywiście[,] dziedziczenie nie eliminuje napływu do inteligencji robotników wykwalifikowanych i chłopów, stwierdzonego we wszystkich dotychczasowych badaniach nad ruchliwością społeczną [...].

H. Domański, *Formowanie się „nowych” struktur społecznych*, w: *Fenomen „Solidarności” i zmiana ustroju: Polacy 1980–2011*, red. W. Adamski, Warszawa 2014, s. 363, 366.

Tekst 2.

Mirosława Marody [...], opisując schemat polskiej transformacji, pokazała, iż po roku 1989 mieliśmy do czynienia z trzema pasmami adaptacji do nowych warunków. Wyodrębniła Polskę „sprywatyzowaną” – pracowników dynamicznych komercyjnych firm, posiadających na ogół dobre kwalifikacje, podejmujących ryzyko i dobrze zarabiających (rynek), następnie Polskę „państwową” – pracowników tak zwanej budżetówki, czyli sektora państwowych zakładów, urzędów, gorzej zarabiających, ale posiadających stałą pracę i stabilną sytuację socjalną (etat) oraz Polskę „na zasiłku” (renta, zasiłek). [...] Chciałbym jednak pokazać tu drugi wyraźny wymiar istnienia tej [ostatniej] zbiorowości; obszar niewidocznych zwykle działań. Wielu z tych ludzi mimo wszystko pracowało, tyle że w „szarej strefie”, zdobywając zarobki i różne bezpośrednio dobra za pomocą nieformalnych, ukrytych („ulotnych”) prac, często półlegalnych; prac eksploatujących materialne pozostałości socjalistycznej przemysłowej czy też – [...] nowe „nisze ekologiczne” [...].

Te nieformalne sposoby zarobkowania i pozyskiwania dóbr, [...] to zatem wszelkie pozyskiwanie złomu i rozbiórki starych budynków (infrastruktur): złomiarstwo, ceglarnictwo, kopanie węgla w biedaszybach, zbieranie grzybów i jagód, ziół dziko rosnących, zdobywanie drzewa i gałązek jodłowych, korzystanie z wysypisk przemysłowych (złom, metale kolorowe, tworzywa sztuczne, ubrania, chemia – wszystko, co może się przydać), kłusownictwo. [...] To, chciałoby się rzec, poza Polską „prywatną”, „państwową” i „na zasiłku”[,] kolejny, czwarty wymiar strategii radzenia sobie w nowej rzeczywistości – to strategię i aktywności „ekologiczne” czy też jeszcze inaczej – to Polska „łowiecko-zbieracka”.

T. Rakowski, *Łowcy, zbieracze, praktycy niemocy. Etnografia człowieka zdegradowanego*, Gdańsk 2009, s. 56.

Napisz wystąpienie, w którym wyjaśnisz proces pionowej ruchliwości społecznej w społeczeństwie polskim przełomu XX i XXI wieku. W swojej wypowiedzi przedstaw: uwarunkowania społeczno-gospodarcze tego procesu, sposoby adaptacji klas społecznych do zmiany społeczno-gospodarczej oraz zmiany w strukturze społecznej.

Wymagania ogólne

(ZR) I. Wiedza i rozumienie.

- 1) Zdający wyjaśnia prawidłowości życia społeczno-kulturowego oraz procesy społeczne [...].
- 4) Zdający wyjaśnia związki przyczynowo-skutkowe w życiu społeczno-politycznym.

<p>8) Zdający wykorzystuje swą wiedzę do rozumienia zjawisk społeczno-politycznych [...].</p> <p>(ZR) II. Wykorzystanie i tworzenie informacji.</p> <p>2) Zdający wykazuje się umiejętnością czytania ze zrozumieniem [...] tekstów z zakresu nauk społecznych.</p> <p>4) Zdający wykorzystuje informacje do tworzenia własnej złożonej wypowiedzi [...].</p> <p>(ZR) III. Rozumienie siebie oraz rozpoznawanie i rozwiązywanie problemów.</p> <p>3) Zdający analizuje i wyjaśnia złożone problemy społeczne [...].</p> <p>4) Zdający dostrzega perspektywy różnych uczestników życia publicznego.</p> <p>(ZR) IV. Komunikowanie i współdziałanie.</p> <p>2) Zdający tworzy strategię argumentowania [...].</p>
<p>Wymagania szczegółowe¹³</p> <p>(ZR) III. Struktura społeczna i problemy społeczne.</p> <p>1) Zdający podaje przykłady i wyjaśnia uwarunkowania pionowej [...] ruchliwości społecznej.</p> <p>2) Zdający analizuje sposoby adaptacji klas społecznych do zmiany społeczno-gospodarczej w Rzeczypospolitej Polskiej; wskazuje na przyczyny degradacji i awansu społecznego przedstawicieli tych klas społecznych.</p> <p>4) Zdający przedstawia strukturę warstwową współczesnego społeczeństwa polskiego.</p> <p>5) Zdający rozważa zasadność teorii „człowieka sowieckiego” (bierność, roszczeniowość wobec państwa), odnosząc się do konkretnych współczesnych przykładów.</p> <p>7) Zdający charakteryzuje wybrany problem życia społecznego w Rzeczypospolitej Polskiej [...].</p> <p>9) Zdający charakteryzuje specyfikę procesów migracyjnych [...] wewnątrz Europy.</p> <p>10) Zdający analizuje uznane za niekonwencjonalne formy przystosowania się do zmiany systemowej na podstawie literatury (np. fragmentów pracy <i>Łowcy, zbieracze, praktycy niemocy. Etnografia człowieka zdegradowanego</i> Tomasza Rakowskiego).</p> <p>(ZR) IX. Sprawowanie władzy w Rzeczypospolitej Polskiej.</p> <p>9) Zdający przedstawia politykę państwa na rynku pracy w Rzeczypospolitej Polskiej; rozróżnia formy polityki aktywnej oraz świadczeń socjalnych dla bezrobotnych.</p> <p>(ZP) VII. Współczesne stosunki międzynarodowe.</p> <p>10) Zdający [...] rozważa kwestię korzyści i kosztów członkostwa Rzeczypospolitej Polskiej w Unii Europejskiej.</p>
<p>Aspekty tematu</p> <p>1) Przedstawienie uwarunkowań społeczno-gospodarczych procesu pionowej ruchliwości społecznej w społeczeństwie polskim przełomu XX i XXI wieku.</p> <p>2) Przedstawienie sposobów adaptacji klas społecznych społeczeństwa polskiego przełomu XX i XXI wieku do zmiany społeczno-gospodarczej.</p> <p>3) Przedstawienie zmian w strukturze społecznej w społeczeństwie polskim przełomu XX i XXI wieku.</p>

¹³ W materiale diagnostycznym z grudnia 2022 r. użyto numeracji wymagań szczegółowych z wymagań egzaminacyjnych (obowiązujących w 2023 i 2024 r.). W niniejszym dokumencie przywrócono tym wymaganiom numerację z podstawy programowej.

Przykładowa realizacja

Przeobrażenia systemowe, jakie nastąpiły w Polsce od końca lat 80. XX wieku, dotyczyły większości wymiarów życia społecznego. Istotnym aspektem zmiany była transformacja gospodarcza, która miała ważny wpływ na przemiany społeczne, w tym – na ruchliwość pionową w społeczeństwie polskim. Struktura klasowa, funkcjonująca w Polsce Ludowej, znacząco się zmieniła.

W wyniku transformacji gospodarczej od gospodarki centralnie planowanej do rynkowej otworzyły się nowe możliwości. Wprowadzona swoboda działalności gospodarczej doprowadziła do rozwoju sektora rodzimych prywatnych przedsiębiorstw – również poprzez proces uwłaszczenia nomenklatury i prywatyzacji majątku publicznego. Pojawił się także w znacznie większym stopniu kapitał zagraniczny. Jednak nowe realia oznaczały upadek państwowych gospodarstw rolnych oraz licznych zakładów wielkoprzemysłowych, stąd pojawiło się zjawisko znaczącego bezrobocia. Zmiana gospodarcza miała też związek z tzw. restrukturyzacją gospodarki, co oznaczało zmiany struktury zatrudnienia – coraz mniej osób mogło znaleźć zatrudnienie w sektorze I (rolnictwo) oraz w sektorze II (przemysł), a coraz więcej – w sektorze III (usługi).

Sposoby adaptacji klas społecznych do zmiany społeczno-gospodarczej były różne. Część wiązała się z awansem społecznym i z przejściem do tzw. Polski sprywatyzowanej. Ci dobrze zarabiający pracownicy firm komercyjnych, kierownicy, specjaliści i elita biznesu bywają nazywani wygranymi transformacji. Część społeczeństwa zachowała swe budżetowe etaty, natomiast na ogół nie oznaczało to awansu – zarabiali oni gorzej niż ci pierwsi, ale mieli stałą i stabilną pracę. Pozostałych można określić na ogół przegranymi transformacji. Jednak poza tzw. Polską na zasiłku, czyli bezrobotnymi czy ludźmi, którzy przeszli na wcześniejszą emeryturę lub uzyskali rentę, warto wskazać – za T. Rakowskim – na jeszcze jedną strategię, strategię osób tworzących tzw. Polskę zbieracko-łowiecką. Mamy zatem osoby aktywne pozasystemowo, funkcjonujące dzięki nieformalnym sposobom zarobkowania. Część bezrobotnych pracowała też „na czarno” w ojczyźnie. Ważną strategią stała się też emigracja zarobkowa, a większe jej możliwości związane z członkostwem w UE oznaczały znaczny spadek stopy bezrobocia.

Zmiany w strukturze społecznej już w części zostały wyżej podane. Pojawiły się nieobecne wcześniej w porównywalnym stopniu kategorie przedsiębiorców i bezrobotnych. Ta pierwsza, podobnie jak inteligencja, stała się zróżnicowana społeczno-ekonomicznie. Bezpośrednią konsekwencją transformacyjnej restrukturyzacji było także zmniejszenie się liczby robotników rolnych i przemysłowych oraz klasy chłopów. Warto jednak za H. Domańskim podkreślić, że oprócz – typowego dla inteligencji – dziedziczenia pozycji społecznej mieliśmy też do czynienia z przypadkami awansu społecznego do tej kategorii. Dotyczy to osób pochodzących z rodzin chłopskich lub robotniczych i zdobywających upowszechniające się wykształcenie nie tylko średnie, lecz także wyższe.

Widać zatem, że struktura społeczna podlegała znacznym przeobrażeniom, a sposobów adaptacji było bardzo wiele, przy czym mogły one oznaczać pozostanie w tej samej klasie społecznej albo ruchliwość pionową (awans lub degradację).

Komentarz

W przykładowej realizacji zaznaczono odpowiednimi kolorami wykonanie trzech aspektów tematu wskazanych wyżej. Fragmenty zapisane kolorem czarnym to fragmenty, które bezpośrednio nie łączą się z realizacją żadnego z aspektów, ale są niezbędne ze względu na formę i strukturę pracy oraz na logikę wyводу.

Analiza brzmienia tematu (Napisz wystąpienie, w którym wyjaśnisz proces pionowej ruchliwości społecznej w społeczeństwie polskim przełomu XX i XXI wieku. W swojej wypowiedzi przedstaw: uwarunkowania społeczno-gospodarcze tego procesu, sposoby adaptacji klas społecznych do zmiany społeczno-gospodarczej oraz zmiany w strukturze społecznej) pozwala na stwierdzenie, że oczekuje się od zdającego określonej formy wypowiedzi (wystąpienie). Warto podkreślić, że wyraźnie wyartykułowano trzy aspekty tematu: 1) uwarunkowania społeczno-gospodarcze procesu pionowej ruchliwości społecznej, 2) sposoby adaptacji klas społecznych do zmiany społeczno-gospodarczej oraz 3) zmiany w strukturze społecznej.

Pełna realizacja omawianego zadania wymaga wiedzy wynikającej przede wszystkim z wymagań szczegółowych ZR.III: 1, 2 i 4. Jednak zdający, który tej wiedzy nie ma, mógłby – dzięki wykorzystaniu materiałów źródłowych – uzyskać przyzwoity rezultat.

Zwróćmy uwagę, że w tekście 2. zaprezentowano różne strategie adaptacyjne społeczeństwa polskiego, których użyto w przedstawionej realizacji (z dodaniem wyłącznie emigracji zarobkowej). Pierwszy akapit tego tekstu okazuje się też wyraźnie pomocny w konstrukcji narracji dotyczącej struktury społecznej. Z kolei w ostatnim zdaniu tekstu 1. mamy informację, w której możemy zauważyć kategorie społeczne z typowej struktury klasowej społeczeństwa polskiego schyłku XX wieku, natomiast w zdaniu pierwszym – informację wskazującą na wyższe statusowo kategorie społeczne inteligencji, a w zdaniu drugim – informację o nowej kategorii społecznej, elicie biznesu. Najmniej informacji w materiałach źródłowych dotyczy 1. aspektu tematu, chociaż należy podkreślić, że nawet znikoma orientacja w systemie społeczno-gospodarczym PRL-u czy wskazanie w pierwszym zdaniu tekstu 2. na transformację, zmiany po 1989 r. wraz z informacjami o bezrobotnych i „Polsce sprywatyzowanej”, mogłyby pomóc części zdających w realizacji tego aspektu.

Zadanie 3. (0–7) [zad. 34. z informatora]

Tabela. Wyniki ostatnich wyborów do Bundestagu

Nazwa ugrupowania politycznego*	2009	2013	2017
	% głosów z głosowania na listy partyjne / liczba mandatów		
Unia Chrześcijańsko-Demokratyczna / Unia Chrześcijańsko-Społeczna	33,8% 239	41,5% 311	33% 246
Socjaldemokratyczna Partia Niemiec	23% 146	25,7% 193	20,5% 153
Lewica	11,9% 76	8,6% 64	9,2% 69
Zieloni	10,7% 68	8,4% 63	8,9% 67
Wolna Partia Demokratyczna	14,6% 93	4,8% 0	10,7% 80
Alternatywa dla Niemiec	–	4,7% 0	12,6% 94
ogółem liczba mandatów	622	631	709

Na podstawie: parties-and-elections.eu

* W tabeli przedstawiono wyłącznie formacje, które w wyniku co najmniej jednego wyborów uzyskały mandaty.

„Typ systemu partyjnego w Republice Federalnej Niemiec jest determinowany przez system wyborczy stosowany w elekcjach do Bundestagu”. Podaj argumenty i kontrargumenty do tego stwierdzenia, charakteryzując oba te systemy i odnosząc się do przedstawionych danych.

Wymagania ogólne

(ZR) I. Wiedza i rozumienie.

- 3) Zdający przedstawia różne formy rywalizacji o władzę państwową, jej sprawowania oraz kontroli.
- 4) Zdający wyjaśnia związki przyczynowo-skutkowe w życiu społeczno-politycznym.
- 8) Zdający wykorzystuje swą wiedzę do rozumienia zjawisk społeczno-politycznych, także w perspektywie globalnej i ze wskazaniem na globalne współzależności.

(ZR) II. Wykorzystanie i tworzenie informacji.

- 1) Zdający [...] wykorzystuje informacje na temat życia społeczno-kulturowego i politycznego, krytycznie je analizuje, samodzielnie wyciąga wnioski i formułuje opinie.
- 4) Zdający wykorzystuje informacje do tworzenia własnej złożonej wypowiedzi oraz rozważania różnych rozwiązań w obszarze społeczno-politycznym.

(ZR) III. Rozumienie siebie oraz rozpoznawanie i rozwiązywanie problemów.

- 3) Zdający analizuje i wyjaśnia złożone problemy społeczne, polityczne [...].

(ZR) IV. Komunikowanie i współdziałanie.

- 2) Zdający tworzy strategię argumentowania [...].

Wymagania szczegółowe

(ZR) VII. Rywalizacja o władzę.

- 5) Zdający przedstawia na przykładach poszczególnych państw systemy partyjne w państwach demokratycznych: dwupartyjny, dwublokowy, partii dominującej, dwóch partii dominujących, rozbitcia wielopartyjnego, kooperacji partii.
- 7) Zdający analizuje systemy partyjne w wybranych państwach demokratycznych (np. w [...] Republice Federalnej Niemiec [...]).
- 9) Zdający analizuje argumenty na rzecz większościowego, proporcjonalnego i mieszanego systemu wyborczego; przedstawia rozwiązania prawne w systemie proporcjonalnym sprzyjające personalizacji wyborów i stabilności rządu.
- 10) Zdający porównuje typy systemów wyborczych i analizuje ich wpływ na systemy partyjne [...].

(ZR) VIII. Modele sprawowania władzy.

- 4) Zdający charakteryzuje systemy polityczne oparte na współpracy legislatywy i egzekutywy – parlamentarno-gabinetowy (na przykładzie Zjednoczonego Królestwa Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej) i kanclerski (na przykładzie Republiki Federalnej Niemiec) [...].
- 9) Zdający wyjaśnia mechanizmy wyłaniania rządu i jego odpowiedzialności politycznej na przykładzie Republiki Federalnej Niemiec [...].
- 11) Zdający przedstawia mechanizmy tworzenia koalicji gabinetowych na przykładzie Republiki Francuskiej i Republiki Federalnej Niemiec [...].

(ZP) III. Organy władzy publicznej w Rzeczypospolitej Polskiej.

- 3) Zdający [...] porównuje ordynację proporcjonalną i większościową; analizuje potencjalne wady i zalety każdego z tych systemów wyborczych.

Aspekty tematu

- 1) Charakterystyka systemu wyborczego obowiązującego w wyborach do Bundestagu.
- 2) Charakterystyka systemu partyjnego RFN.
- 3) Zajęcie stanowiska, rozważenie argumentów i kontrargumentów do tytułowego stwierdzenia.

Przykładowa realizacja

Można stwierdzić, że często system partyjny jest determinowany przez system wyborczy. Widać to szczególnie w państwach stosujących wyborczy system większościowy, któremu towarzyszy system dwupartyjny (np. Wielka Brytania). W niniejszej pracy postaram się scharakteryzować system wyborczy i partyjny Niemiec i rozważyć wpływ tego pierwszego systemu na drugi.

System wyborczy Niemiec to z pozoru system mieszany, ponieważ wyborca ma dwa głosy: jeden oddaje na ogólnokrajową listę partyjną, a drugi – na kandydata we właściwym jednomandatowym okręgu wyborczym. Jednak mandaty zdobyte przez partie w ten drugi sposób odliczane są od tych, które przypadają partiom według podziału mandatów z części proporcjonalnej. To rozwiązanie ma zatem charakter personalizacji proporcjonalnego systemu wyborczego. Choć wynik z części JOW-owej ma wpływ na ogólny rezultat wyborów – jeśli mandatów większościowych jest więcej, niż wynikałoby to z podziału głosów z części proporcjonalnej, mamy do czynienia z tzw. superatą – stąd różna liczba deputowanych w Bundestagu (w okresie 2009–2017: od 622 do 709). Warto też nadmienić, że w Niemczech stosowana jest metoda Sainte-Leaguë'a, a zatem metoda przeliczenia głosów na mandaty najmniej sprzyjająca partiom wielkim. Z drugiej jednak strony mamy do czynienia z pięcioprocentową klauzulą zaporową – w wyborach 2013 roku dwie partie (FDP i AfD)

osiągnęły ponad czteroprocentowy wynik, ale nie uzyskały przedstawicielstwa w Bundestagu.

System partyjny w RFN przez lata był określany jako dwuipartyjny – partiami wielkimi określano CDU/CSU (formalnie koalicję) oraz SPD. Jednak żadna z nich nie miała większości w parlamencie, stąd można mówić o dużym znaczeniu tzw. języczka u wagi, jakie mieli liberałowie (FDP). Pod koniec XX wieku w parlamencie pojawili się także zieloni i postkomuniści mający poparcie szczególnie w landach wschodnich (przyłączonych do RFN w wyniku likwidacji NRD). Wówczas ukształtował się system dwublokowy: CDU/CSU i FDP (ostatnie gabinety Kohla) oraz socjaldemokraci i zieloni (gabinety Schroedera).

W przedstawionym w tabeli okresie rząd zgodny z systemem dwublokowym został sformułowany tylko po wyborach 2009 roku. Większość rządów Merkel miała charakter tzw. wielkiej koalicji CDU/CSU – SPD (w tabeli – po wyborach 2013 i 2017 roku). Warto też zwrócić uwagę, że część parlamentarnych ugrupowań politycznych jest traktowana jako asystemowe – poza dawnymi postkomunistami (w tabeli: Lewica) są to od 2017 roku konserwatywni eurosceptycy (AfD).

Proporcjonalny system wyborczy sprzyja reprezentatywności wyborów i systemowi wielopartyjnemu. Zważywszy, że system partyjny Niemiec nie ma cech systemu dwupartyjnego, można stwierdzić, że system partyjny „jest zgodny” z systemem wyborczym. Próg wyborczy sprzyja z kolei stabilności systemu – w Bundestagu reprezentowanych było w podanym w tabeli okresie od 4 do 6 sił politycznych. Ten próg jednak nie zapobiegł sytuacji, w której partie asystemowe (w 2017 dwie) mają charakter parlamentarny. Jeśli dodatkowo stwierdzimy, że – mimo stabilności systemu wyborczego – mamy do czynienia ze zmianami typu systemu wielopartyjnego, to możemy wnioskować, że system wyborczy nie jest główną determinantą typu systemu partyjnego, czy też – w tym przypadku – wielopartyjnego. W przedstawionym okresie dwukrotnie nie udało się urzeczywistnić rządu zgodnego z systemem dwublokowym, a zatem to decyzje wyborcze bardziej niż system wyborczy wpływają w RFN na system partyjny.

Komentarz

W przykładowej realizacji zaznaczono odpowiednimi kolorami wykonanie trzech aspektów tematu wskazanych wyżej. Fragmenty zapisane kolorem czarnym to fragmenty, które bezpośrednio nie łączą się z realizacją żadnego z aspektów, ale są niezbędne ze względu na formę i strukturę pracy oraz na logikę wywodu. Zwróćmy uwagę, że w przedstawionej realizacji ostatni akapit tekstu jest nie tylko miejscem realizacji 3. aspektu tematu (rozważaniem argumentów i kontrargumentów), lecz także – z uwagi na polecenie – zwieńczeniem pracy (w tym przypadku brak wyodrębnionego zakończenia jest usprawiedliwiony). Kolejna interesująca kwestia konstrukcyjna w tej realizacji to zamieszczenie w aspekcie 3. rozważania, którego wynikiem stało się zajęcie stanowiska (na ogół jesteśmy przyzwyczajeni do sytuacji odwrotnej, przy tym podkreślmy, że każdy ze wskazanych tu typów poprawnej realizacji rozważania jest akceptowalny).

Analiza brzmienia tematu („Typ systemu partyjnego w Republice Federalnej Niemiec jest determinowany przez system wyborczy stosowany w elekcjach do Bundestagu”). Podaj argumenty i kontrargumenty do tego stwierdzenia, charakteryzując oba te systemy i odnosząc się do przedstawionych danych) pozwala na stwierdzenie, że oczekuje się od zdającego wypowiedzi, w której scharakteryzuje on dwa systemy (wyborczy i partyjny)

oraz rozważy kwestię wskazaną w pierwszym zdaniu tematu (zwróćmy uwagę, że w poleceniu nie użyto tego czasownika operacyjnego, a wskazano konieczność sformułowania argumentów i kontrargumentów do stwierdzenia z tego zdania). W temacie zawarto także informację o konieczności odniesienia się do danych zamieszczonych w materiale źródłowym.

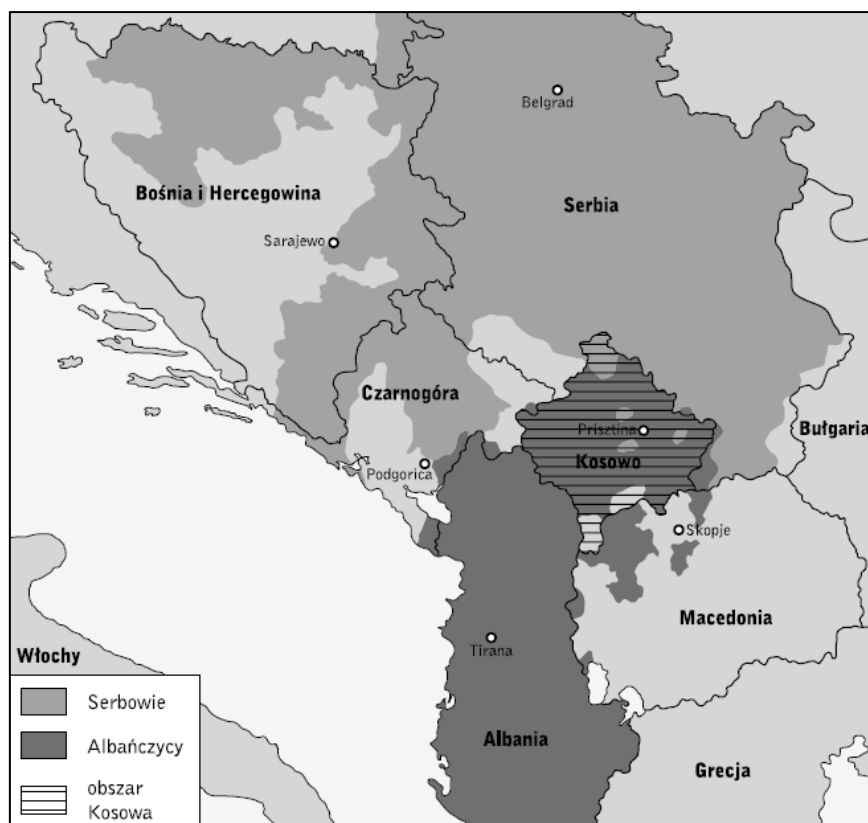
Przedstawiona realizacja wskazuje – w przypadku 1. i 2. aspektu – na znaczną wiedzę piszącego, zwłaszcza w odniesieniu do systemu wyborczego. Za w pełni trafną należy też uznać charakterystykę systemu partyjnego ze wskazaniem na jego ewolucję. Należy podkreślić, że uzyskanie maksymalnej liczby punktów za realizację każdego z tych aspektów tematu byłoby możliwe przy znacznie mniej eksperckim ich ujęciu. Wybór tej realizacji był nade wszystko spowodowany upraszczającym, ale niejednokrotnie błędnym, przedstawieniem problematyki niemieckiego systemu wyborczego i systemu partyjnego w typowych materiałach dydaktycznych.

Zadowolająca realizacja omawianego zadania wymaga wiedzy wynikającej przede wszystkim z wymagań szczegółowych ZR.VII: 5, 7, 9 i 10. Jednak należy wskazać, że niektórzy zdający, nawet jeżeli nie mają wiedzy na temat elementów niemieckiego systemu politycznego, mogliby – dzięki wykorzystaniu zamieszczonej tabeli – uzyskać rezultat wyższy niż 0 punktów. Wiedza ograniczająca się do świadomości funkcjonowania systemów wielopartyjnych, wraz z orientacją dotyczącą spektrum ideowego partii (w powiązaniu z odczytaniem nazw partii z tabeli), jak również ocena (dzięki porównaniu zdobytych głosów) ich siły w społeczeństwie mogłyby okazać się wystarczające do uznania aspektu dotyczącego systemu partyjnego za wypełniony w sposób częściowy. Dla piszących mających większą wiedzę dotyczącą wskazanej problematyki tabela może stać się pomocna do stwierdzenia istnienia progów wyborczego, a szerzej – ordynacji innej niż większościowa (ze zmieniającą się liczbą mandatów w Bundestagu). Analiza wyników wyborów pozwala też na stwierdzenie, że tylko raz zdarzyła się sytuacja, w której większościowy rząd został sformowany zgodnie z systemem dwublokowym.

Zadanie 4. (0–7) [zad. 21. z arkusza pokazowego]

Materiał źródłowy 1. Analitycy o uwarunkowaniach powstania protektoratu międzynarodowego w Kosowie

Mapa. Albańczycy i Serbowie na Bałkanach

Tekst. Odebranie przez Serbię w latach 1989–1990 Kosowu bardzo szerokiej autonomii i [procesy zmierzające do rozpadu] Jugosławii doprowadziły do ogłoszenia przez kosowskich Albańczyków w 1991 roku niepodległości, nieuznanej międzynarodowo. [...] Kosowscy Albańczycy ogłosili bojkot Serbii i utworzyli paralelne instytucje (szkolnictwo, służba zdrowia, administracja), częściowo tolerowane przez Belgrad. Równocześnie [...] powstała Wyzwoleńcza Armia Kosowa (UÇK), opowiadająca się za zbrojną walką z Serbią. Po początkowych sukcesach UÇK [1997–1998], armia jugosłowiańska odbiła zdecydowaną większość terytoriów opanowanych przez albańską partyzantkę. [...] [Na Zachodzie istniało] przekonanie, że Serbia nie była w stanie pokonać UÇK bez wypędzenia setek tysięcy Albańczyków [...].

Ponowna eskalacja konfliktu zimą 1999 roku doprowadziła do konferencji międzynarodowej w Rambouillet w lutym i marcu 1999 roku. [...] 20 marca 1999 roku Serbia rozpoczęła kolejną ofensywę w Kosowie. W odpowiedzi 27 marca 1999 roku NATO przeprowadziło naloty na Jugosławię. [...]

Protektorat międzynarodowy w Kosowie powstał na mocy rezolucji 1244 Rady Bezpieczeństwa ONZ przegłosowanej 10 czerwca 1999 roku [:] Federacyjna Republika Jugosławii miała natychmiast zaprzestać stosowania przemocy i represji w Kosowie oraz rozpocząć wycofywanie wszystkich sił wojskowych, policyjnych i paramilitarnych (po wycofaniu odpowiedniej ich liczby określony personel mógł powrócić do prowincji). W Kosowie zostały rozmieszczone międzynarodowa administracja oraz siły bezpieczeństwa (wojsko i policja) pod auspicjami ONZ – UNMIK. [...] Najważniejszym obowiązkiem misji

UNMIK miało być ustanowienie autonomii i samorządu w Kosowie (z uwzględnieniem suwerenności i integralności terytorialnej FRJ), zgodnie z postanowieniami konferencji w Rambouillet.

A. Balcer, M. Kaczmarek, W. Stanisławski, *Kosowo – przed ostatecznym rozwiązaniem. Proces uregulowania statusu międzynarodowego – uwarunkowania polityczne i historyczne, perspektywy rozwoju sytuacji*, „Prace OSW”, Warszawa 2008, s. 8–10, 25.

Material źródłowy 2. Tekst publicystyczny o przyczynach dymisji prezydenta Thaçiego
Prezydent Hashim Thaçi podał się [w 2020 r.] do dymisji na wieść, że upomniał się o niego międzynarodowy trybunał w Hadze. [...] Oskarżenie jest poważne: zbrodnie wojenne i przeciwko ludzkości podczas konfliktu z Serbią w latach 1998–99. A konkretnie odpowiedzialność za śmierć stu osób: Serbów, Romów i lokalnych przeciwników politycznych. Thaçi był jednym z komendantów partyzanckiej Armii Wyzwolenia Kosowa [...].

Prezydent Kosowa pod pręgierzem, „Polityka” 2020, nr 46, s. 11.

Material źródłowy 3. O zasadach prawa międzynarodowego

W akcie końcowym KBWE sformułowano zasady prawa międzynarodowego. Z uwagi na konflikty na obszarze byłych państw realnego socjalizmu po okresie zimnowojennym interesujące poznawczo wydaje się pogrupowanie części tych zasad w trzy kategorie:

- 1) powstrzymania się od groźby użycia siły lub jej użycia; pokojowego załatwiania sporów; wykonywania w dobrej wierze zobowiązań wynikających z prawa międzynarodowego;
- 2) suwerennej równości państw i poszanowania praw wynikających z suwerenności; integralności terytorialnej; nienaruszalności granic;
- 3) poszanowania praw człowieka i podstawowych wolności; samostanowienia narodów.

Na podstawie: *Państwo i terytorium w prawie międzynarodowym*, red. J. Menkes, E. Cała-Wacinkiewicz, Warszawa 2015.

Rozważ znaczenie – przedstawionych w ostatnim materiale źródłowym – kategorii zasad prawa międzynarodowego w działaniach wspólnoty międzynarodowej z lat 90. XX wieku oraz pierwszej dekady XXI wieku, podejmowanych na rzecz rozwiązania konfliktu kosowskiego. W wypowiedzi wykorzystaj pozostałe materiały źródłowe.

Wymagania ogólne

(ZR) I. Wiedza i rozumienie.

- 1) Zdający wyjaśnia [...] procesy społeczne, w tym etniczne, we współczesnym świecie.
- 2) Zdający analizuje różnorodne [...] zachowania społeczno-polityczne [...].
- 4) Zdający wyjaśnia związki przyczynowo-skutkowe w życiu społeczno-politycznym.
- 6) Zdający charakteryzuje kwestię praw człowieka i ich międzynarodowej ochrony.
- 7) Zdający analizuje współczesny ład międzynarodowy i wyjaśnia rolę różnych podmiotów zaangażowanych w jego stabilność lub zmianę w jego funkcjonowaniu.
- 8) Zdający wykorzystuje swą wiedzę do rozumienia zjawisk społeczno-politycznych, także w perspektywie globalnej i ze wskazaniem na globalne współzależności.

(ZR) II. Wykorzystanie i tworzenie informacji.

- 1) Zdający [...] wykorzystuje informacje na temat życia społeczno-kulturowego i politycznego, krytycznie je analizuje, samodzielnie wyciąga wnioski i formułuje opinie.

<p>2) Zdający wykazuje się umiejętnością czytania ze zrozumieniem tekstów publicystycznych, a także wybranych tekstów z zakresu nauk społecznych.</p> <p>4) Zdający wykorzystuje informacje do tworzenia własnej złożonej wypowiedzi oraz rozważania różnych rozwiązań w obszarze społeczno-politycznym.</p> <p>(ZR) III. Rozumienie siebie oraz rozpoznawanie i rozwiązywanie problemów.</p> <p>3) Zdający analizuje i wyjaśnia złożone problemy społeczne, polityczne i wyzwania globalne [...].</p> <p>4) Zdający dostrzega perspektywy różnych uczestników życia publicznego.</p> <p>6) Zdający rozpoznaje przypadki łamania praw człowieka i łamania prawa [...].</p> <p>7) Zdający formułuje hipotezy dotyczące ważnych problemów społecznych.</p> <p>(ZP) III. Rozumienie siebie oraz rozpoznawanie i rozwiązywanie problemów.</p> <p>3) Zdający diagnozuje problemy społeczno-polityczne na poziomie [...] państwowym, europejskim i globalnym oraz ocenia wybrane rozwiązania tych problemów.</p> <p>(ZR) IV. Komunikowanie i współdziałanie.</p> <p>2) Zdający tworzy strategię argumentowania i przedstawia swoje stanowisko [...], szanując odmienne poglądy.</p>
<p>Wymagania szczegółowe</p> <p>(ZR) IV. Aspekty etniczne życia społecznego.</p> <p>2) Zdający [...] rozpoznaje przejawy ksenofobii i uzasadnia potrzebę przeciwstawiania się temu zjawisku.</p> <p>6) Zdający analizuje stan przestrzegania praw mniejszości narodowych i etnicznych [...] w wybranym państwie.</p> <p>(ZR) V. Państwo, myśl polityczna i demokratyzacja.</p> <p>2) Zdający charakteryzuje atrybuty państwa jako organizacji politycznej (terytorialność, przymusowość, suwerenność zewnętrzną i wewnętrzną); przedstawia cechy władzy państwowej.</p> <p>(ZR) VIII. Modele sprawowania władzy.</p> <p>13) Zdający analizuje przykłady procesów dezintegracji państw złożonych w Europie.</p> <p>(ZR) XIII. Ład międzynarodowy.</p> <p>7) Zdający wyjaśnia problem separatyzmów i odnosi go do prawa międzynarodowego; wykazuje zróżnicowanie w reakcjach wspólnoty międzynarodowej wobec poszczególnych separatyzmów.</p> <p>8) Zdający przedstawia konflikty międzynarodowe i etniczne w nieunijnej części Europy; lokalizuje je, wyjaśnia ich przyczyny i konsekwencje.</p> <p>12) Zdający charakteryzuje na przykładach najczęściej stosowane sposoby rozwiązywania długotrwałych konfliktów między narodami i państwami.</p> <p>13) Zdający wyjaśnia pojęcia [...] interwencji humanitarnej oraz misji pokojowej; podaje ich przykłady z różnych części świata, oceniając ich skuteczność i aspekty moralne.</p> <p>20) Zdający wymienia najważniejsze operacje pokojowe i militarne Organizacji Paktu Północnoatlantyckiego; wykazuje zmieniającą się rolę tej organizacji od lat 90. XX wieku.</p> <p>(ZP) IV. Prawa człowieka i ich ochrona.</p> <p>6) Zdający [...] przedstawia problem łamania praw człowieka w wybranym państwie niedemokratycznym.</p>

(ZP) VII. Współczesne stosunki międzynarodowe.

- 1) Zdający przedstawia podmioty prawa międzynarodowego publicznego i podstawowe zasady prawa międzynarodowego (powstrzymania się od groźby użycia siły lub jej użycia, integralności terytorialnej, pokojowego załatwiania sporów, nieingerencji w sprawy wewnętrzne państwa, suwerennej równości, samostanowienia narodów, suwerenności, nienaruszalności granic).
- 2) Zdający wykazuje złożoność i wielopłaszczyznowość współczesnych stosunków międzynarodowych oraz współzależność państw w środowisku międzynarodowym.
- 7) Zdający charakteryzuje cele i najważniejsze organy Organizacji Narodów Zjednoczonych [...] przedstawia jej wybrane działania i ocenia ich skuteczność.
- 10) Zdający przedstawia [...] cele [...] Organizacji Paktu Północnoatlantyckiego; ocenia wpływ tej organizacji na utrzymanie pokoju międzynarodowego [...].

Aspekty tematu

- 1) Rozważenie znaczenia 1. kategorii zasad prawa międzynarodowego w próbie rozwiązania konfliktu kosowskiego (powstrzymania się od groźby użycia siły lub jej użycia; pokojowego załatwiania sporów; wykonywania w dobrej wierze zobowiązań wynikających z prawa międzynarodowego).
- 2) Rozważenie znaczenia 2. kategorii zasad prawa międzynarodowego w próbie rozwiązania konfliktu kosowskiego (suwerennej równości państw i poszanowania praw wynikających z suwerenności; integralności terytorialnej; nienaruszalności granic).
- 3) Rozważenie znaczenia 3. kategorii zasad prawa międzynarodowego w próbie rozwiązania konfliktu kosowskiego (poszanowania praw człowieka i podstawowych wolności; samostanowienia narodów).

Przykładowa realizacja

Próba rozwiązania konfliktu kosowskiego z przełomu XX i XXI wieku jest przykładem działań, które – jak i w innych konfliktach – nie mogą być zgodne ze wszystkimi zasadami prawa międzynarodowego. W wyniku tej próby w 2008 roku niepodległość ogłosiło Kosowo.

Sam fakt niepodległości Kosowa, za którą stoi część wspólnoty międzynarodowej, jest sprzeczny z zasadami integralności terytorialnej i nienaruszalności granic (Serbii). Fakt wykrojenia Kosowa w granicach z okresu SFRJ nie oznacza, że do takiego naruszenia nie doszło – wszak Kosowo nie miało wtedy statusu republiki. Nie powinny tu więc zadziałać rozwiązania związane z rozpadem państw federalnych. Narzucenie stronie serbskiej dezintegracji terytorialnej wskazuje, że to państwo nie zostało potraktowane zgodnie z suwerenną równością.

Rozwiązanie konfliktu było związane zarówno z rezolucją 1244 Rady Bezpieczeństwa ONZ wprowadzającą faktycznie na terytorium Kosowa protektorat międzynarodowy, jak i z planem Ahtisaariego. Jednak niepodległość Kosowa nie została poddana pod głosowanie tego organu ONZ. Cieniem na kwestii przestrzegania zasad prawa międzynarodowego z 1. kategorii kładzie się też interwencja zbrojna NATO z 1999 roku (Allied Force), która odbyła się bez mandatu RB ONZ – trudno zatem określić rozwiązanie konfliktu kosowskiego jako w pełni zgodne z zasadą pokojowego załatwiania sporów i powstrzymania się od użycia siły. Z kolei zarówno rezolucja 1244, jak i postanowienia konferencji w Rambouillet, w których gwarantowano integralność terytorialną FRJ (jej sukcesorką jest Serbia), w świetle finalnego rozwiązania wskazują, że wspólnota międzynarodowa nie wykonała zobowiązań, które gwarantowała.

Operację Allied Force traktowano jako wojnę o prawa człowieka. Represje serbskie dotyczyły nie tylko podejmujących działania zbrojne, lecz także ludności cywilnej. Jednak ówczesne działania UÇK także nosiły znamiona zbrodni przeciwko ludzkości (m.in. przyszłego prezydenta Thaçiego). UNMIK nie uchroniła kosowskich Serbów od odwetu Albańczyków. Niekiedy twierdzi się, że zwyciężyła w rozwiązaniu tego konfliktu także zasada prawa narodów do samostanowienia. Nie dotyczy ona jednak mniejszości narodowych, a taką w FRJ i Serbii byli Albańczycy w Kosowie. Ponadto Kosowo ma granice obejmujące obszary zamieszkałe w większości przez Serbów.

Czy próba rozwiązania konfliktu kosowskiego była przypadkiem secesji, dopuszczalnej, gdy dochodzi do czystek etnicznych, czy też jest ona przykładem sytuacji, w której bezprawie UÇK poskutkowało konsekwencjami prawnymi – ukaraniem Serbii, a nagrodzeniem mniejszości albańskiej własnym państwem? Ten spór będzie trwał.

Komentarz

W przykładowej realizacji zaznaczono odpowiednimi kolorami wykonanie trzech aspektów tematu wskazanych wyżej. Fragmenty zapisane kolorem czarnym to fragmenty, które bezpośrednio nie łączą się z realizacją żadnego z aspektów, ale są niezbędne ze względu na formę i strukturę pracy oraz na logikę wyводу. Specyficzna kwestia konstrukcyjna w tej realizacji to zmiana kolejności aspektów tematu – w tym przypadku niemająca znaczenia.

Analiza brzmienia tematu (Rozważ znaczenie – przedstawionych w ostatnim materiale źródłowym – kategorii zasad prawa międzynarodowego w działaniach wspólnoty międzynarodowej z lat 90. XX wieku oraz pierwszej dekady XXI wieku, podejmowanych na rzecz rozwiązania konfliktu kosowskiego. W wypowiedzi wykorzystaj pozostałe materiały źródłowe) pozwala na stwierdzenie, że od zdającego oczekuje się wypowiedzi, w której rozważy on znaczenie poszczególnych – pogrupowanych w ostatnim materiale źródłowym – zasad prawa międzynarodowego w rozwiązaniu tytułowego konfliktu. Zatem aspekty tematu są oczywiste w kontekście polecenia i wskazanego 3. materiału źródłowego. W temacie zawarto także informację o konieczności wykorzystania pozostałych materiałów źródłowych. Podkreślmy, że temat nie wymaga opisu faktograficznego konfliktu kosowskiego, a materiały z zadania należy wykorzystać do realizacji tytułowego rozważania.

Temat nie jest prosty, typowo szkolny. Jednak jego realizacja nie wymaga znaczącej wiedzy w zakresie wskazanego konfliktu, chociaż – oczywiście – wzorcowemu wykonaniu taka wiedza by sprzyjała (trudno przecież oczekiwać, że większość zdających mogłaby z odebrania autonomii Kosowu przez Serbię wprost wyciągnąć wniosek o tym, że nie miało ono w SFRJ statusu republiki związkowej). Sprzyjałaby takiej realizacji także świadomość, że naruszanie zasad prawa międzynarodowego – i w toku konfliktów, i w ramach prób ich rozwiązania – nie jest czymś niespotykanym. Zwróćmy również uwagę, że – poprzez konstrukcję tematu – rozwiązujący zadanie nawet poszczególne zasady prawa międzynarodowego odnajduje w ostatnim materiale źródłowym (i – podkreślmy – na ich podstawie powinien skonstruować swoją narrację). Przedstawiona realizacja (oceniona na 7 punktów) w głównej mierze opiera się na umiejętnym wykorzystaniu materiałów źródłowych. Z faktografii w sposób oczywisty wykraczającej poza informację ze źródeł mamy podanie roku proklamacji uznanej

niepodległości Kosowa oraz wskazanie na istnienie planu Ahtisaariego (bez wyjaśnienia, na czym plan ten polegał).

Prześledźmy teraz materiały źródłowe 1. i 2. (pod kątem znaczenia – w tytułowym konflikcie – poszczególnych zasad prawa międzynarodowego wskazanych w materiale 3.):

- Zamieszczona mapa (poprzez sygnatury: m.in. wyodrębnienie, zamiast FRJ, Czarnogóry i Serbii oraz Kosowa – mapa współczesna) wskazuje nam, że w granicach Kosowa mamy terytoria, na których Albańczycy nie stanowią większości, przy tym dodatkowo mapę wykrojono tak, aby zdający zobaczyli na niej Albanie – państwo, w którym Albańczycy są narodem tytularnym (co pozwala na analizę kwestii zasady samostanowienia narodów).
- Pierwszy akapit tekstu z materiału 1., wskazujący na separatyzm Albańczyków w Kosowie oraz na działania strony serbskiej i kosowskiej, pozwala na stwierdzenie, że konflikt był konfliktem zbrojnym z obu stron, a strona serbska naruszała prawa i wolności człowieka wobec ludności cywilnej (i nie powstrzymała się od użycia siły).
- Drugi akapit tekstu z materiału 1. wskazuje na eskalację konfliktu, która doprowadziła do zbrojnej interwencji NATO, przy tym fakt wskazania mandatu ONZ dopiero w późniejszym stworzeniu protektoratu międzynarodowego (3. akapit) może podpowiadać, że ta interwencja nie miała mandatu Rady Bezpieczeństwa ONZ. To wszystko więc wskazuje na naruszenie suwerenności FRJ, zasady pokojowego załatwiania sporów oraz powstrzymania się od użycia siły (legalne jej użycie nastąpiłoby w sytuacji mandatu RB ONZ).
- Nasycony faktografią (także związaną z rezolucją 1244 RB ONZ) trzeci akapit tekstu z materiału 1. wskazuje nam, że celem misji UNMIK miało być ustanowienie autonomii i samorządu w Kosowie (z uwzględnieniem suwerenności i integralności terytorialnej FRJ). Skonfrontowanie tego akapitu z mapą, a tym bardziej – z 2. materiałem źródłowym wskazującym wprost na istnienie niepodległego Kosowa, umożliwia wykazanie, że zasad nienaruszalności granic, integralności terytorialnej, ale także wykonywania w dobrej wierze zobowiązań wynikających z prawa międzynarodowego przy rozwiązywaniu konfliktu nie uszanowano.
- 2. materiał źródłowy informuje także, że b. kosowski prezydent jest oskarżany przez mający umocowanie międzynarodowe trybunał (w Hadze) o zbrodnie wojenne i zbrodnie przeciwko ludzkości, których miał dopuścić się jako jeden z komendantów partyzanckiej Armii Wyzwolenia Kosowa podczas konfliktu z Serbią w latach 1998–99. Materiał ten – poza wzmiankowanym już istnieniem niepodległego Kosowa – wskazuje zatem, że z prawa i wolności człowieka łamała nie tylko serbska strona konfliktu.

Należy wyraźnie podkreślić, że – w celu realizacji polecenia – zamieszczone materiały źródłowe muszą zostać poddane analizie (przede wszystkim pod kątem podanych zasad prawa międzynarodowego). Realizacja poszczególnych aspektów tematu jest zatem możliwa dzięki materiałom źródłowym, jednak musi być oparta na ich myślowym przetworzeniu, a nie – na prostym powieleniu. Jest to – obok zadania 2. – jedno z zaprezentowanych zadań rozszerzonej odpowiedzi: wypowiedź argumentacyjna, w którym nade wszystko są weryfikowane złożone umiejętności piszących, a nie – jedynie ich czysta wiedza merytoryczna.

Zadanie 5. (0–5) [zad. 36. z informatora]

Propozycja zmian podatkowych jednej z partii w Polsce

Wprowadzimy realną progresję podatkową. Proponujemy następującą skalę podatkową:

- 0% dla podstawy opodatkowania poniżej 12 000 zł,
- 22% dla nadwyżki ponad 12 000 zł,
- 33% dla nadwyżki ponad 60 000 zł,
- 44% dla nadwyżki ponad 120 000 zł,
- 55% dla nadwyżki ponad 250 000 zł,
- 75% dla nadwyżki ponad 500 000 zł.

Proponowana skala podatkowa przynosi korzyści dla osób o niższych i średnich dochodach. Osoby o podstawie opodatkowania poniżej 50 000 zł będą płacić niższy podatek niż obecnie, natomiast osoby w przedziale 50 000–100 000 zł – nieco wyższy. Znacząca podwyżka nastąpi tylko dla ok. 2% najbogatszych podatników o dochodach ponad 100 000 zł. Dochody wielokrotnie przekraczające potrzeby nawet najbardziej wymagającego stylu życia powinny być wysoko opodatkowane. Podatek 75% nie służy zwiększaniu dochodów państwa, ale ma na celu zmniejszanie nierówności społecznych. Wysoka stawka będzie stanowiła sygnał dla firm – nie inwestujcie w pensje prezesów, inwestujcie w pensje pracowników, w innowacje, w rozwój firmy.

Na podstawie: partiarazem.pl

Przygotuj – z pozycji liberalizmu – wystąpienie poselskie na forum Sejmu RP, będące głosem w debacie na temat podatku dochodowego od osób fizycznych. W swej wypowiedzi przedstaw obecne rozwiązania w tym zakresie oraz odnieś się do przedstawionej powyżej propozycji. Pamiętaj o właściwej formie wypowiedzi.

Wymagania ogólne

(ZR) I. Wiedza i rozumienie.

- 1) Zdający wyjaśnia związki przyczynowo-skutkowe w życiu społeczno-politycznym.

(ZR) II. Wykorzystanie i tworzenie informacji.

- 1) Zdający [...] wykorzystuje informacje na temat życia społeczno-kulturowego i politycznego, krytycznie je analizuje, samodzielnie wyciąga wnioski i formułuje opinie.
- 3) Zdający potrafi przedstawiać i uzasadniać poglądy odmienne od własnych.

(ZR) III. Rozumienie siebie oraz rozpoznawanie i rozwiązywanie problemów.

- 4) Zdający dostrzega perspektywy różnych uczestników życia publicznego.

(ZR) IV. Komunikowanie i współdziałanie.

- 2) Zdający tworzy strategię argumentowania i przedstawia swoje stanowisko na forum publicznym, szanując odmienne poglądy.

Wymagania szczegółowe

(ZR) V. Państwo, myśl polityczna i demokratyzacja.

- 6) Zdający porównuje założenia myśli liberalnej i konserwatywnej.
- 7) Zdający porównuje założenia myśli socjaldemokratycznej i katolickiej nauki społecznej.

<p>11) Zdający analizuje kwestię pojmowania równości, wolności i sprawiedliwości w różnych nurtach myśli politycznej.</p> <p>(ZR) IX. Sprawowanie władzy w Rzeczypospolitej Polskiej.</p> <p>2) Zdający przedstawia źródła dochodów budżetu centralnego i kierunki wydatków budżetowych w Rzeczypospolitej Polskiej.</p> <p>(ZR) XII. Prawa człowieka i ich ochrona międzynarodowa.</p> <p>4) Zdający wymienia katalog praw i wolności z <i>Europejskiej karty socjalnej</i>; rozważa dylematy związane z prawami socjalnymi i sposobem ich realizacji przez państwo.</p>
<p>Aspekty tematu</p> <p>1) Przedstawienie rozwiązań dotyczących podatku dochodowego od osób fizycznych obowiązujących w Polsce; wskazanie na cechy charakterystyczne przedstawionej propozycji podatku.</p> <p>2) Krytyka progresywnego podatku dochodowego od osób fizycznych z punktu widzenia liberalizmu; propozycja podatku liniowego o niskiej stawce opodatkowania.</p>

Przykładowa realizacja

Panie Marszałku! Wysoka Izbo!

Funkcjonujemy w kraju, gdzie mamy podatek progresywny. Skala podatkowa z dwiema różnymi stawkami podatku z punktu widzenia liberalizmu, a zatem i wolności człowieka, nie jest właściwa. Rozumiem, oczywiście, motywy jej funkcjonowania, niemniej nie zgadzam się z nimi. Uważam bowiem, że takie rozwiązanie nie sprzyja wyrównywaniu szans społecznych, ale za to sprzyja różnym patologicznym sytuacjom. Musimy pamiętać również o tym, że większe podatki dla najbogatszych to karanie tych, którzy osiągnęli swoją pozycję m.in. dzięki ciężkiej pracy, edukacji, zaradności. Wyższe podatki mogą zniechęcać do aktywności.

Propozycja z sześcioma stawkami podatku, w której najwyższa z nich wynosi 75%, ma w zamierzeniu autorów zmniejszać nierówności, ma być sygnałem dla firm, sygnałem w celu podnoszenia płac. Zarówno to rozumowanie, jak i wyliczenia przedstawione w propozycji są w mojej ocenie chybione i prowadziłyby nie tylko do wzrostu podatków dla średnio i dobrze zarabiających. Ten wzrost odczułyby też osoby zarabiające od 60 do 85 tysięcy złotych rocznie. Pamiętać musimy, że podnoszenie obciążeń fiskalnych może prowadzić do uciekania podatników w tzw. szarą strefę, do nieujawniania dochodów, a nawet do przenoszenia się części podatników poza granice kraju. Przecież nawet mniej drastyczne stawki podatkowe wprowadzane w socjalnych państwach dobrobytu przynosiły efekt odwrotny od zakładanego przez pomysłodawców.

Postulowane zmiany w systemie podatkowym skutkowałyby skomplikowaniem deklaracji PIT, zwiększeniem wydatków z budżetu państwa na administrowanie tym systemem. Obciążanie podatkami jest przyczyną zmniejszenia konsumpcji, a tym samym – obniżania zysków innych. W związku z tym proszę Wysoką Izbę o zadumę w kwestii wprowadzenia podatku liniowego – podatku i tak przecież obciążającego lepiej zarabiających kosztami dużo większymi liczbowo. Przy tym podatku, którego jednolita stawka będzie niewysoka.

Komentarz

W przykładowej realizacji zaznaczono odpowiednimi kolorami wykonanie dwóch wskazanych wyżej aspektów tematu. Kolorem czarnym zaznaczono wyłącznie zwrot istotny z uwagi na formę wypowiedzi – wystąpienie na forum parlamentu. Dla takiej formy wypowiedzi formułowanie wstępu i zakończenia, w którym nie realizuje się żadnego z aspektów tematu, nie jest konieczne.

Analiza brzmienia tematu (Przygotuj – z pozycji liberalizmu – wystąpienie poselskie na forum Sejmu RP, będące głosem w debacie na temat podatku dochodowego od osób fizycznych. W swej wypowiedzi przedstaw obecne rozwiązania w tym zakresie oraz odnieś się do przedstawionej powyżej propozycji. Pamiętaj o właściwej formie wypowiedzi) pozwala na stwierdzenie, że oczekuje się od zdającego określonej formy wypowiedzi (wystąpienie na forum Sejmu RP – przy tym wagę tegoż podkreśla także ostatnie zdanie polecenia). W drugim zdaniu polecenia wyraźnie artykułuje się konieczność zarówno przedstawienia obecnych unormowań w zakresie podatku dochodowego, jak i odniesienia się do przedstawionej propozycji jego reformy. Z kolei w pierwszym zdaniu polecenia narzucono konieczność oceny (negatywnej) podatkowych rozwiązań obowiązujących oraz – zamieszczonych w materiale źródłowym – rozwiązań postulowanych. Wskazanie w tym zdaniu, że wystąpienie ma być przygotowane z pozycji liberalizmu, powinno powodować też, iż w głosie w debacie znajdzie się liberalna (i współczesna) propozycja podatku liniowego. W taki sposób można zatem potwierdzić zasadność podanych aspektów tematu.

Zadowolająca realizacja omawianego zadania wymaga wiedzy wynikającej przede wszystkim z wymagań szczegółowych ZR.V.6. (dotyczącej liberalizmu) oraz ZR.IX.2. (gdzie mamy m.in. kwestie podatku dochodowego). Zwróćmy uwagę, że materiał źródłowy pozwala wyłącznie na częściową realizację 1. aspektu tematu. Jednocześnie należy stwierdzić, że temat (w aspekcie podatków) ociera się o problematykę typową dla przedmiotu podstawy przedsiębiorczości.

Przedstawiona realizacja (oceniona na maksymalną notę) jest z pewnością pełna w przypadku 2. aspektu tematu. Jej zamieszczenie w informatorze wiązało się także z chęcią ukazania, w jaki sposób – bez przepisывania fragmentów materiału źródłowego, ale z krytycznym odniesieniem się do niego – można zrealizować (związaną z tym materiałem) część 1. aspektu tematu. Niedosyt w realizacji budzi przedstawienie obowiązujących unormowań dotyczących podatku dochodowego – wskazano na jego progresywny charakter, na dwie jego stawki, ale bez określenia wartości tych stawek. Ten przykład wskazuje, że oceniający – jeżeli mają wątpliwości, czy któryś aspekt uznać za zrealizowany w sposób pełny czy w sposób częściowy – mogą także spojrzeć na kwestię realizacji pozostałych aspektów (tutaj – drugiego z nich). W niniejszym przykładzie to właśnie szersza realizacja aspektu 2. (niż wymagana, żeby uznać go za zrealizowany w sposób pełny) spowodowała, że każdy z oceniających wystawił za całość maksymalną notę.

IV. Wskazówki dotyczące realizacji zadań rozszerzonej odpowiedzi: wypowiedź argumentacyjna

Należy pamiętać o określonej ilości czasu, jakim dysponuje rozwiązujący arkusz maturalny z WoS-u (180 minut), i właściwie podzielić czas przeznaczony na realizację wiązek zadań (zawierających zadania zamknięte, zadania krótkiej odpowiedzi i z luką) oraz obu zadań rozszerzonej odpowiedzi. Nie można oczywiście wskazać konkretnych proporcji, gdyż zależy to od kilku czynników – przede wszystkim od umiejętności i wiedzy oraz od strategii egzaminacyjnej danego zdającego.

Przed rozpoczęciem pisemnej realizacji zadania rozszerzonej odpowiedzi: wypowiedź argumentacyjna zdający powinien:

- uważnie przeczytać polecenie do zadania, odnotować (podkreślić lub zapisać w brudnopisie) użyte w nim czasowniki operacyjne, wskazujące na to, jakie czynności ma wykonać;
- spróbować ustalić, jakie dwa (w zadaniu za 5 punktów) lub trzy aspekty (w zadaniu za 7 punktów) tematu można określić na podstawie brzmienia polecenia – warto wykorzystać w tym celu przestrzeń w brudnopisie;
- przeczytać materiał źródłowy, przy tym – jeśli nie jest to wyłącznie materiał zagajający temat (jak w zadaniu 1.) – warto ustalić, które fragmenty będą przydatne do realizacji danych aspektów tematu; materiał źródłowy może też wskazać zdającemu elementy siatki pojęciowej, którą warto zastosować, oraz przywołać skojarzenia dotyczące zagadnień w zakresie tematu;
- pomyśleć, jakie elementy wiedzy własnej można wykorzystać do realizacji tematu;
- pomyśleć nad koncepcją struktury pracy – czasem temat wymaga określonej kolejności realizacji wątków, najczęściej ich realizacja powinna być poprzedzona wstępem, a zwieńczona – zakończeniem.

Z myślą o realizacji zadania rozszerzonej odpowiedzi: wypowiedź argumentacyjna, należy mieć świadomość, że:

- często dane aspekty tematu w narracji mogą być przeplatane, przy tym w zadaniach tego typu nie istnieje jeden schemat ich realizacji; w dobrze napisanym akapicie zdający może wypełniać realizację nie tylko jednego aspektu;
- realizacja niektórych aspektów tematu (na ogół częściowa) bywa możliwa także poprzez wykorzystanie materiałów źródłowych, przy tym – inaczej niż w przedmiotach humanistycznych (WoS to przedmiot z zakresu nauk społecznych) – nie trzeba przeredagowywać poszczególnych informacji;
- warto przemyśleć sposób wykorzystania materiałów źródłowych – przepisywanie ich fragmentów bez kontekstu rzadko przyniesie pożądany efekt;
- jeśli w poleceniu wprost zapisano konieczność odniesienia się do materiałów źródłowych, należy to wykonać nawet wtedy, gdy posiadana wiedza własna umożliwiłaby napisanie pracy bez wykorzystania tych materiałów (wskazane jednak wydaje się korzystanie z nich w każdej sytuacji, bez względu na własne kompetencje merytoryczne);
- ocenianie zadania nie jest holistyczne – zatem nawet poprawna (nawet jeśli częściowa) realizacja co najmniej jednego aspektu tematu (czasem wyłącznie na podstawie materiałów źródłowych) przyniesie pozytywny efekt punktowy;

- zadanie rozszerzonej odpowiedzi: wypowiedź argumentacyjna jest dużo krótszą formą niż wypracowanie, stąd w sytuacji, gdy zdający ma w danej problematyce niemałą wiedzę, należy się zastanowić, które jej elementy zaprezentować w związku z brzmieniem tematu; w informatorze nie ma zapisów dotyczących długości tekstu – nie określono zatem minimalnej liczby słów, a długość maksymalna jest wyznaczona przez miejsce na realizację zadania w arkuszu;
- praca powinna być realizacją tematu z polecenia; fragmenty niezwiązane z tematem mogą – na ogół w dwojaki sposób (strata czasu i punktu za konstrukcję) – wpłynąć negatywnie na realizację i jej ocenę;
- realizacja aspektu tematu zawierająca błędy merytoryczne (lub jeden znaczący błąd merytoryczny) nie może być uznana za pełną; w razie braku pewności co do elementów faktograficznych korzystniejsze dla zdającego może być ich zapisanie w sposób mniej konkretny lub pominięcie.

V. Ćwiczenia

Ćwiczenie 1. Zestaw dla ucznia

Uzasadnij ocenę poniższych fragmentów realizacji zadania 3. – weź pod uwagę wyłącznie dwa wskazane aspekty.

- 1) Charakterystyka systemu wyborczego obowiązującego w wyborach do Bundestagu.
- 2) Charakterystyka systemu partyjnego RFN.

Pamiętaj, że nota maksymalna za dany aspekt wynosi 2 punkty, a 1 punkt przyznaje się za realizację częściową.

System proporcjonalny stwarza możliwość dostania się do pierwszej izby parlamentu także kandydatów, którzy uzyskali mniejsze poparcie społeczne. Dzieje się tak dlatego, że w wielomandatowych okręgach wyborczych mandaty rozdzielane są proporcjonalnie do liczby głosów uzyskanych w skali kraju. Czasami, by ograniczyć rozdrobnienie parlamentu, które może być dużym zagrożeniem dla stabilności systemu politycznego, stosuje się progi wyborcze. Mimo to żadnej partii często nie udaje się uzyskać większości i występuje potrzeba tworzenia gabinetów koalicyjnych. System proporcjonalny lepiej odzwierciedla preferencje społeczeństwa, ale utrudnia podejmowanie decyzji politycznych. Wybory do Bundestagu odbywają się właśnie według ordynacji proporcjonalnej.

Po przeanalizowaniu układu sił w tej izbie można zauważyć wyraźną dominację dwóch partii – CDU/CSU oraz SPD. Jednak żadna z nich nie mogła rządzić sama – niezbędne było utworzenie koalicji rządowej (z FPD). Z czasem ten system dwuipółpartyjny ewoluował.

Ocena obu aspektów 2 pkt / 4 pkt.; ocena za poszczególne aspekty w tabeli.

Ocena aspektu 1: 1 pkt / 2 pkt

Uzasadnienie:

Ocena aspektu 2: 1 pkt / 2 pkt

Uzasadnienie:

Do każdego z akapitów dotyczących danego aspektu tematu dopisz tekst, dzięki któremu można by było uznać realizację tego aspektu za zrealizowaną w sposób pełny. Nie powielaj narracji już przedstawionej w tych fragmentach.

Dodatkowy tekst dotyczący systemu wyborczego:

Dodatkowy tekst dotyczący systemu partyjnego:

Ćwiczenie 1. Komentarz dla nauczyciela

Fragmencie realizacji dotyczący systemu wyborczego w RFN został napisany w sposób nietypowy. Ten opis dotyczy systemu proporcjonalnego generalnie, z uwzględnieniem jego wad i zalet. Jednak w tym fragmencie – poza stwierdzeniem, że w Niemczech taki system obowiązuje – nie wskazano żadnych jego rozwiązań. Warto podkreślić, że określenie systemu niemieckiego mianem proporcjonalnego (czy mieszanego) nie może zostać uznane za błąd. Ten fragment – mimo nietypowego podejścia – okazuje się wystarczający do uznania aspektu dotyczącego systemu wyborczego za zrealizowany częściowo.

Do pełnej realizacji należałoby wskazać co najmniej dwa rozwiązania niemieckie – zarówno dotyczące prognozy wyborczego, jak i personalizacji aktu wyborczego.

Fragmencie dotyczący systemu partyjnego jest skąpy i zawarto w nim jedno uchybienie (uznanie CDU/CSU za partię). Jednak wskazanie na dwie główne siły polityczne, nazwanie dawniej obowiązującego systemu partyjnego (wraz z podaniem roli FDP) oraz wyrażenie świadomości późniejszej ewolucji systemu uznano za wystarczające do przyznania 1 punktu.

Do pełnej realizacji aspektu należałoby przedstawić ową ewolucję i wskazać, że w XXI wieku nie zawsze system partyjny był „czysto” dwublokowy (w związku z tzw. wielkimi koalicjami). Konieczne byłoby też wskazanie partii uznawanych za asystemowe.

Ćwiczenie 2. Zestaw dla ucznia

Zapoznaj się z przedstawioną realizacją zadania 3. (wykonaną w głównej mierze na podstawie materiału źródłowego, a ocenioną na 2 punkty) i wykonaj polecenia A–C.

W RFN wyróżniamy dwa systemy: partyjny i wyborczy. Systemy te są ważne dla podjęcia ważnych decyzji. Ich znaczenie jest więc doniosłe. Oczywiście, na typ systemu partyjnego w Republice Federalnej Niemiec ma wpływ system wyborczy stosowany w elekcjach do Bundestagu. Jest to przy tym wpływ niemały, a nawet znaczący.

To, że system wyborczy wpływa na partyjny, widzimy na przykładzie wyborów – dwa największe ugrupowania miały w wyborach 2009 mniejszy procent głosów i liczbę mandatów niż w wyborach następnych. A z kolei w wyborach z 2017 roku procent głosów był mniejszy niż w obu wcześniejszych, ale liczba mandatów – większa niż w pierwszych wyborach. Większa liczba mandatów w wyborach z 2013 wynika z większego odsetka głosów, jakie te ugrupowania zdobyły. Ale widzimy w tabeli, że nie tylko. Dwie partie miały w wyborach z 2013 r. po prawie 5% głosów, a nie dostały żadnego mandatu. Pokazuje to niesprawiedliwość systemu, w którym głos co dziesiątego wyborcy został zmarnowany. Poza tym liczba miejsc w parlamencie jest różna w każdych wyborach.

System partyjny RFN jest – jak widzimy – wielopartyjny. Wiele partii ma reprezentację w parlamencie. Zawsze miały ją w przedstawionym okresie: Unia Chrześcijańsko-Demokratyczna / Unia Chrześcijańsko-Społeczna, Socjaldemokratyczna Partia Niemiec, Lewica i Zieloni, dwa razy – Wolna Partia Demokratyczna, a raz – Alternatywa dla Niemiec.

Scena partyjna składa się z lewicy, która jest nowoczesna w takich sprawach jak eutanazja i aborcja. Do niej należą Lewica, socjaldemokraci i Zieloni. Z kolei prawica, która jest za rozwiązaniami tradycyjnymi i odwołuje się do religii, to w RFN partie chrześcijańskie. Wolnej Partii Demokratycznej i Alternatywy dla Niemiec nie można przyporządkować w pełni ani do lewicy, ani do prawicy.

A. Zaznacz wątki związane z aspektami tematu (aspekt 1 – kolorem niebieskim, aspekt 2. – kolorem zielonym, aspekt 3. – kolorem czerwonym).

- 1) Charakterystyka systemu wyborczego obowiązującego w wyborach do Bundestagu.
- 2) Charakterystyka systemu partyjnego RFN.
- 3) Zajęcie stanowiska, rozważenie argumentów i kontrargumentów do tytułowego stwierdzenia.

B. Wskaż dwa aspekty, za realizację których piszący otrzymał po 1 punkcie.

..... i

C. Wskaż akapit tekstu, w którym zdający użył wiedzy własnej.

.....

Ćwiczenie 2. Komentarz dla nauczyciela

A.

W RFN wyróżniamy dwa systemy: partyjny i wyborczy. Systemy te są ważne dla podjęcia ważnych decyzji. Ich znaczenie jest więc doniosłe. Oczywiście, na typ systemu partyjnego w Republice Federalnej Niemiec ma wpływ system wyborczy stosowany w elekcjach do Bundestagu. Jest to przy tym wpływ niemały, a nawet znaczący.

To, że system wyborczy wpływa na partyjny, widzimy na przykładzie wyborów – dwa największe ugrupowania miały w wyborach 2009 mniejszy procent głosów i liczbę mandatów niż w wyborach następnych. A z kolei w wyborach z 2017 roku procent głosów był mniejszy niż w obu wcześniejszych, ale liczba mandatów – większa niż w pierwszych wyborach. Większa liczba mandatów w wyborach z 2013 wynika z większego odsetka głosów, jakie te ugrupowania zdobyły. Ale widzimy w tabeli, że nie tylko. Dwie partie miały w wyborach z 2013 r. po prawie 5% głosów, a nie dostały żadnego mandatu. Pokazuje to niesprawiedliwość systemu, w którym głos co dziesiątego wyborcy został zmarnowany. Poza tym liczba miejsc w parlamencie jest różna w każdych wyborach.

System partyjny RFN jest – jak widzimy – wielopartyjny. Wiele partii ma reprezentację w parlamencie. Zawsze miały ją w przedstawionym okresie: Unia Chrześcijańsko-Demokratyczna / Unia Chrześcijańsko-Społeczna, Socjaldemokratyczna Partia Niemiec, Lewica i Zieloni, dwa razy – Wolna Partia Demokratyczna, a raz – Alternatywa dla Niemiec.

Scena partyjna składa się z lewicy, która jest nowoczesna w takich sprawach jak eutanazja i aborcja. Do niej należą Lewica, socjaldemokraci i Zieloni. Z kolei prawica, która jest za rozwiązaniami tradycyjnymi i odwołuje się do religii, to w RFN partie chrześcijańskie. Wolnej Partii Demokratycznej i Alternatywy dla Niemiec nie można przyporządkować w pełni ani do lewicy, ani do prawicy.

B.

Aspekty 2 i 3.

Poza wskazaniem, że liczba miejsc w Bundestagu się zmienia, oraz stwierdzeniem, że prawie 5-procentowy wynik nie dał partiom mandatów, w realizacji nie podjęto aspektu dotyczącego systemu wyborczego. Te dwie informacje nie zostały w żaden sposób wyjaśnione czy odpowiednio nazwane. Dlatego za aspekt ten należy przyznać 0 punktów. Stwierdzenie o wielopartyjności, wraz z próbą klasyfikacji sceny politycznej, pozwala na ocenienie realizacji aspektu dotyczącego systemu partyjnego na 1 punkt. Informacji o braku przydziału AfD *w pełni do prawicy* nie można uznać za błąd w związku z nagłaśnianymi incydentami odwoływania się formacji do narodowego socjalizmu.

Drugi akapit tekstu można uznać za miejsce, w którym przeprowadzono dość skąpe rozważania – piszący wskazuje, w komentarzu dotyczącym wyników z tabel, że przeliczenie głosów na mandaty jest różne, pokazuje też „marnowanie głosów”, a zatem przedstawia istnienie rozwiązania niedającego reprezentacji parlamentarnej i wpływającego na system partyjny. Z kolei jedno zdanie (*Większa liczba mandatów w wyborach z 2013 wynika z większego odsetka głosów, jakie te ugrupowania zdobyły*) pokazuje rolę decyzji wyborczych, a nie – systemu wyborczego. W pierwszym akapicie piszący zajął z kolei stanowisko wobec tytułowego stwierdzenia.

C.

Akapit 4 (użyto w nim ogólnej wiedzy, raczej związanej z dyskursem potocznym).

W akapicie 1. mamy swego rodzaju przeredagowywanie samego brzmienia tematu wraz z niepopartymi argumentami ocenami *ważności* i *doniosłości* obu systemów czy *znaczącego wpływu* jednego na drugi.

Ćwiczenie 3. Zestaw dla ucznia

Uzasadnij ocenę poniższej realizacji zadania 5.

- Przed uzasadnieniem oceny zaznacz wątki związane z aspektami tematu (aspekt 1 – kolorem niebieskim, aspekt 2. – kolorem czerwonym):
 - 1) **Przedstawienie rozwiązań dotyczących podatku dochodowego od osób fizycznych obowiązujących w Polsce; wskazanie na cechy charakterystyczne przedstawionej propozycji podatku.**
 - 2) **Krytyka progresywnego podatku dochodowego od osób fizycznych z punktu widzenia liberalizmu; propozycja podatku liniowego o niskiej stawce opodatkowania.**
- Pamiętaj, że nota maksymalna za dany aspekt wynosi 2 punkty, a 1 punkt przyznaje się za realizację częściową.

Panie Marszałku! Wysoki Sejmie!

Jako przedstawicielowi jedynej formacji prawdziwie liberalnej w tym Sejmie aż żal mi strzępić język nad przedstawioną propozycją lewactwa. Wiemy, że dziś podatki w Polsce są złodziejskie, bo rządzą nami faktycznie socjaliści. Ludzie przedsiębiorczy muszą i dziś płacić słono za swoją przedsiębiorczość. Ale ta propozycja to już parodia, brak jakiegokolwiek intelektu u osób ją składających.

Dzisiejsze rozwiązania sprzyjają patologiom, sprzyjają uciekaniu od opodatkowania. A ta propozycja będzie faktycznie zabójstwem dla gospodarki. Trzeba będzie uciekać się do różnych działań w celu ominięcia takiego opodatkowania, przenosić biznes itd. Zastanawiam się, jakim trzeba być tępym człowiekiem, by nie rozumieć, że podatek 44, 55 czy 75% jest chory. Czy państwo ma karać za przedsiębiorczość, zaradność? Taka progresja podatkowa byłaby wprost psychiatryczna.

„Podatek 75% nie służy zwiększaniu dochodów państwa, ale ma na celu zmniejszanie nierówności społecznych” – czytamy w propozycji. To w tej propozycji jest trafne – tak, dochody państwa się nie podniosą, a – jak pokazują doświadczenia socjalistycznego amoku w Skandynawii – ulegną uszczupleniu. Jest w ekonomii granica, przy której podnoszenie podatków, które uważam za chore, jest głupotą niezależnie od spojrzenia ideowego – przekroczenie tej granicy skutkuje bowiem zmniejszeniem wpływów państwa.

Nie rozumiem też, skąd u ludzi niewywodzących się z formacji totalitarnej taka chęć do urawniłowki. Ludzie są różni w różnych względach, nie tylko w kwestiach, o których lubią koleddy z lewej strony tak często mówić, ale też są różni w kwestiach ekonomicznych. I niech tak zostanie.

Chciałbym tu dzisiaj powiedzieć, że każdy powinien płacić taki sam podatek dochodowy. Nie, nie taki sam procentowo, ale kwotowo. To byłby ideał, sprawiedliwy, gdyż każdy w tej samej materii powinien korzystać z instytucji państwa. Wiem jednak, że tego szlachetnego podatku się nie przeforsuje. Zachęcam więc – przy okazji tej debaty – do jednej stawki podatku. Powinna ona wynosić najwyżej 15%.

Ocena całościowa 3 pkt / 5 pkt; ocena za poszczególne składowe w tabeli.

Ocena aspektu 1: 1 pkt / 2 pkt

Uzasadnienie:

Ocena aspektu 2: 2 pkt / 2 pkt

Uzasadnienie:

Ocena konstrukcji pracy: 0 pkt / 1 pkt

Uzasadnienie:

Ćwiczenie 3. Komentarz dla nauczyciela

Panie Marszałku! Wysoki Sejmie!

Jako przedstawicielowi jedynej formacji prawdziwie liberalnej w tym Sejmie aż żal mi strzępić język nad przedstawioną propozycją lewactwa. Wiemy, że dziś podatki w Polsce są złodziejskie, bo rządzą nami faktycznie socjaliści. Ludzie przedsiębiorczy muszą i dziś płacić słono za swoją przedsiębiorczość. Ale ta propozycja to już parodia, brak jakiegokolwiek intelektu u osób ją składających.

Dzisiejsze rozwiązania sprzyjają patologiom, sprzyjają uciekaniu od opodatkowania. A ta propozycja będzie faktycznie zabójstwem dla gospodarki. Trzeba będzie uciekać się do różnych działań w celu ominięcia takiego opodatkowania, przenosić biznes itd. Zastanawiam się, jakim trzeba być tępym człowiekiem, by nie rozumieć, że podatek 44, 55 czy 75% jest chory. Czy państwo ma karać za przedsiębiorczość, zaradność? Taka progresja podatkowa byłaby wprost psychiatryczna.

„Podatek 75% nie służy zwiększaniu dochodów państwa, ale ma na celu zmniejszenie nierówności społecznych” – czytamy w propozycji. To w tej propozycji jest trafne – tak, dochody państwa się nie podniosą, a – jak pokazują doświadczenia socjalistycznego amoku w Skandynawii – ulegną uszczupleniu. Jest w ekonomii granica, przy której podnoszenie podatków, które uważam za chore, jest głupotą niezależnie od spojrzenia ideowego – przekroczenie tej granicy skutkuje bowiem zmniejszeniem wpływów państwa.

Nie rozumiem też, skąd u ludzi niewywodzących się z formacji totalitarnej taka chęć do urawniłowki. Ludzie są różni w różnych względach, nie tylko w kwestiach, o których lubią koledy z lewej strony tak często mówić, ale też są różni w kwestiach ekonomicznych. I niech tak zostanie.

Chciałbym tu dzisiaj powiedzieć, że każdy powinien płacić taki sam podatek dochodowy. Nie, nie taki sam procentowo, ale kwotowo. To byłby ideał, sprawiedliwy, gdyż każdy w tej samej materii powinien korzystać z instytucji państwa. Wiem jednak, że tego szlachetnego podatku się nie przeforsuje. Zachęcam więc – przy okazji tej debaty – do jednej stawki podatku. Powinna ona wynosić najwyżej 15%.

1. aspekt – 1 punkt

Piszący odniósł się do propozycji Partii Razem, przy tym nie tylko krytycznie, lecz także – chociaż w małym stopniu – opisowo. Stwierdzenie natomiast, że obecnie obowiązujące podatki są złodziejskie czy są patologią, jest ich oceną, a nie – ich przedstawieniem.

2. aspekt – 2 punkty

Krytyka jest mocna i przedstawiona z różnych pozycji liberalnych i antysocjalistycznych, jest także szeroka, choćby z odniesieniem do faktycznych rozwiązań szwedzkich.

Często w krytyce tej widać brak tolerancji dla odmiennych poglądów, przekracza ona także granicę dobrego smaku (sugerowanie defektów psychicznych czy intelektualnych u autorów propozycji). Takie oceny są rażące, niemniej piszący nie popełnił błędów merytorycznych w tej krytyce.

Niestety, podobne etykiety można usłyszeć w wypowiedziach w Sejmie RP. Nie można zatem wykluczyć, że piszący zbyt mocno wszedł w potoczne wyobrażenie roli, którą miał odegrać.

Konstrukcja pracy – 0 punktów

Co prawda, w pracy mamy akceptowalną strukturę i logikę wyводу, mamy też każdy z aspektów zrealizowany co najmniej częściowo, ale forma wypowiedzi – w związku ze wskazaną już kwestią ocen, etykiet w krytyce – jest nieakceptowalna. Właśnie dlatego za formę nie przyznano punktu.

Ćwiczenie 4. Zestaw dla ucznia

Oceń poniższą realizację zadania 5.

- Przed wystawieniem oceny zaznacz wątki związane z aspektami tematu (aspekt 1 – kolorem niebieskim, aspekt 2. – kolorem czerwonym):
 - 1) Przedstawienie rozwiązań dotyczących podatku dochodowego od osób fizycznych obowiązujących w Polsce; wskazanie na cechy charakterystyczne przedstawionej propozycji podatku.
 - 2) Krytyka progresywnego podatku dochodowego od osób fizycznych z punktu widzenia liberalizmu; propozycja podatku liniowego o niskiej stawce opodatkowania.
- Przy wystawianiu ocen punktowych za każdy aspekt tematu należy pamiętać, że nota maksymalna wynosi 2 punkty, a 1 punkt przyznaje się za realizację częściową. Nie decyduj zbyt pochopnie o tym, że aspekt nie został zrealizowany w pełni lub chociaż zrealizowany częściowo (brak szczegółów nie zawsze musi być przesłanką do redukcji oceny punktowej).
- Zdecyduj także, czy należy przyznać punkt za właściwą formę, strukturę i logikę wyводу.
- Uzasadnij swoją ocenę każdego z aspektów oraz ocenę konstrukcji pracy.

Pani Marszałek! Wysoka Izbo!

Jak Państwo wiedzą, liberalizm gospodarczy to pełna swoboda działalności podmiotów gospodarczych, która w warunkach wolnej konkurencji i zapewnienia przez państwo nienaruszalności własności prywatnej zapewni szybki rozwój gospodarki. Do tej pełnej swobody i rozwoju potrzebne są natomiast niskie podatki.

Dziś przyszło nam mówić o podatku dochodowym od osób fizycznych. Z uwagi na tzw. społeczną gospodarkę rynkową jako zasadę ustrojową RP należy stwierdzić, że sensowną opcją jest podatek liniowy. Dziś mamy podatek progresywny z dwoma stawkami: 17% i 32%. Cieszy, że ta niższa stawka systematycznie się obniża, cieszą także ulgi dla inwestujących, np. pałacyk plus. Cieszy też powiększanie się kwoty dochodu wolnej od opodatkowania. Niemniej te ulgi, kwoty wolne, spokojnie – bez straty dla budżetu państwa – mogłyby zostać zastąpione właśnie podatkiem liniowym o stawce może i niższej niż te 17%.

O propozycji kolegów z lewicowej lewicy można powiedzieć tylko tyle – nie idźmy tą drogą. Myślałam, że nikt już nie wpadnie na taką koncepcję. Mieliśmy trzy stawki, ale sześć to już przesada. A najwyższa z nich na poziomie 75% budzi nie tylko zaniepokojenie.

Ocena aspektu 1: pkt (0 lub 1, lub 2)

Uzasadnienie:

Ocena aspektu 2: pkt (0 lub 1, lub 2)

Uzasadnienie:

Ocena konstrukcji pracy: pkt (0 lub 1)

Uzasadnienie:

Ćwiczenie 4. Komentarz dla nauczyciela

Pani Marszałek! Wysoka Izbo!

*Jak Państwo wiedzą, liberalizm gospodarczy to pełna swoboda działalności podmiotów gospodarczych, która w warunkach wolnej konkurencji i zapewnienia przez państwo nienaruszalności własności prywatnej zapewni szybki rozwój gospodarki. Do tej pełnej swobody i rozwoju **potrzebne są natomiast niskie podatki.***

*Dziś przyszło nam mówić o podatku dochodowym od osób fizycznych. **Z uwagi na tzw. społeczną gospodarkę rynkową jako zasadę ustrojową RP należy stwierdzić, że sensowna opcją jest podatek liniowy. Dziś mamy podatek progresywny z dwoma stawkami: 17% i 32%. Cieszy, że ta niższa stawka systematycznie się obniża, cieszą także ulgi dla inwestujących, np. pałacyk plus. Cieszy też powiększanie się kwoty dochodu wolnej od opodatkowania. Niemniej te ulgi, kwoty wolne, spokojnie – bez straty dla budżetu państwa – mogłyby zostać zastąpione właśnie podatkiem liniowym o stawce może i niższej niż te 17%.***

*O propozycji kolegów z lewicowej lewicy można powiedzieć tylko tyle – **nie idźmy tą drogą. Myślałam, że nikt już nie wpadnie na taką koncepcję. Mieliśmy trzy stawki, ale sześć to już przesada. A najwyższa z nich na poziomie 75% budzi nie tylko zaniepokojenie.***

Pisząca przedstawiła współczesne polskie rozwiązania podatkowe odpowiednio, przy tym ze wskazaniem zarówno stawek, jak i kwestii bardziej niszowych (*pałacyk plus*). Skrótowno odniosła się do propozycji Partii Razem, niemniej wskazała jej najważniejsze założenia, w tym progresję z 6 stawkami podatkowymi, i określiła stawkę najwyższą.

Pierwszy aspekt tematu należy uznać za wypełniony całościowo i ocenić na 2 punkty.

W interesujący sposób pisząca zaproponowała podatek liniowy – wyszła od wskazywania na ulgi w dzisiejszym systemie. Krytyka progresji podatkowej, w tym – propozycji z materiału, ogranicza się w ostatnim akapicie narracji wyłącznie do tego, że 6 stawek podatkowych to przesada, budząca zaniepokojenie. Pisząca nie wskazała jednak konkretnych argumentów (sama fraza *budzi zaniepokojenie* argumentem nie jest). Nie spełnia tej funkcji także 1. akapit tekstu, który można uznać za swoisty wstęp (przy tym wskazanie na działalność podmiotów gospodarczych nie może zostać potraktowane jako niezgodne z tematem podatków, ponieważ pisząca logicznie łączy te elementy w narracji), a niskie podatki z tego akapitu mogą być uznane za dopełnienie propozycji podatku liniowego.

Drugi aspekt tematu – z uwagi na realny brak krytyki rozwiązań obowiązujących i proponowanych, a jednocześnie wskazanie na liberalną propozycję podatku – należy uznać za wypełniony częściowo i ocenić na 1 pkt.

Narracja jest inna konstrukcyjnie niż przykładowe rozwiązanie z części III niniejszego materiału, ale okazuje się logiczna. Mamy formę, która – nie tylko przez zwrot *Pani Marszałek! Wysoka Izbo!* – jest właściwa. Wypełnienie w co najmniej częściowym stopniu każdego z aspektów także oznacza, że możliwe staje się przyznanie punktu w tej kategorii. Konstrukcję pracy należy ocenić na 1 punkt.